Ministerul Educației Naționale

Educație plastică

Manual pentru clasa a VII-a

7

Rita Bădulescu
Adriana Brăileanu • Liliana Marin
Mădălina Adriana Gheorghe-Tănase

Grupul editorial Corint

Acest manual școlar este proprietatea Ministerului Educației Naționale.

Acest manual școlar este realizat în conformitate cu *Programa școlară aprobată prin OM nr. 3393 din 28.02.2017.*

116.111 - numărul de telefon european de asistență pentru copii

Ministerul Educației Naționale

Educație plastică

Manual pentru clasa a VII-a

7

Rita Bădulescu

Adriana Brăileanu • Liliana Marin

Mădălina Adriana Gheorghe-Tănase

Grupul editorial **Corint**

Manualul școlar a fost aprobat de Ministerul Educației Naționale prin ordinul de ministru nr. ....

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital, și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând din anul școlar 2019–2020.

Inspectoratul Școlar ....

Școala / Colegiul / Liceul ....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: **nou, **bun**, **îngrijit**, **neîngrijit**, **deteriorat**.*

- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Date despre autori:

RITA BĂDULESCU – profesor de pictură și grafică (Colegiul de Artă „Carmen Sylva" din Ploiești), artist plastic, membru al Uniunii Artiştilor Plastici, autoare de manuale.

ADRIANA BRĂILEANU – profesor gradul didactic I (Colegiul de Artă „Carmen Sylva" din Ploiești); artist plastic, membru al Uniunii Artiştilor Plastici.

LILIANA MARIN – profesor de arte decorative, specializarea Ceramică (Colegiul de Artă „Carmen Sylva" din Ploiești).

MĂDĂLINA ADRIANA GHEORGHE-TĂNASE – profesor gradul didactic I (Colegiul de Artă „Carmen Sylva" - Ploiești), artist plastic, membru al Uniunii Artiştilor Plastici.

Referenţi:

Prof. univ. dr. **Constantin Aslam**, Directorul Departamentului de Teorie, Educație și Cercetare, Facultatea de Arte Plastice, Universitatea Națională de Arte din București

Prof. **Cosmina Maria Dragomir**, doctor în arte plastice și decorative, Liceul „Sfinții Trei Ierarhi" din București

Redactor: Cătălin Strat

Tehnoredactare: Iulia-Maria Ignat

Design și copertă: Faber Studio

Sursa imaginilor: Wikimedia Commons

Autoarele acestui manual și editura le mulțumesc profesorilor colaboratori Iulia-Maria Ignat, Anghel Cristian și Florin Șuțu, precum și elevilor de la Colegiul de Artă „Carmen Sylva" din Ploiești și de la Liceul Teoretic „Sfinții Trei Ierarhi" din București, care au pus la dispoziție materiale grafice și digitale ilustrative.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

Educaţie plastică : manual pentru clasa a VII-a /
Rita Bădulescu, Adriana Brăileanu, Liliana Marin, ... -
Bucureşti : Corint Logistic, 2019

ISBN 978-606-94476-8-0

I. Bădulescu, Rita
II. Brăileanu, Adriana
III. Marin, Liliana

73

ISBN 978-606-94476-8-0

Pentru comenzi şi informaţii, contactaţi:
GRUPUL EDITORIAL CORINT
Departamentul de Vânzări
Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, Bucureşti,
cod poştal 010517. Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20
Depozit
Str. Gării nr. 11, Mogoșoaia, jud. Ilfov
Tel.: 0758.053.416
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Tiparul executat la:
EVEREST din 1994
:TIPOGRAFIA
DE 20 DE ANI PREGĂTIM VIITORUL

Cuprins

COMPETENŢE GENERALE ȘI SPECIFICE

1. Receptarea cu sensibilitate și spirit critic a mesajelor artistic-vizuale în scopul formării culturii artistice de bază

1.1. Interpretarea de mesaje și semnificații transmise prin limbaj artistic în cazul artelor decorative
1.2. Analizarea valențelor expresive ale limbajului plastic în compoziții diverse
1.3. Recunoașterea unor forme de comunicare artistică, plastică și decorativă, pe teritoriul României

2. Utilizarea de instrumente și tehnici variate specifice artelor vizuale plastice și decorative

2.1. Utilizarea limbajului plastic, a tehnicilor și instrumentelor variate în cadrul studiului după natură și/sau compoziției
2.2. Valorificarea valențelor expresive ale limbajului plastic în studiul după natură și/sau compoziției

3. Exprimarea ideilor, a sentimentelor și a mesajelor, utilizând limbajul artistic-vizual în contexte variate

3.1. Explorarea unor modalități noi de exprimare a ideilor, sentimentelor și mesajelor prin compoziții plastice
3.2. Conceperea de produse artistice creative, originale și funcționale, în cadrul unor evenimente la nivel local sau la nivel de comunitate

GHID DE UTILIZARE A MANUALULUI

Manualul cuprinde varianta tipărită și digitală.

Simboluri folosite în varianta digitală:

 Vizionează

 Privește

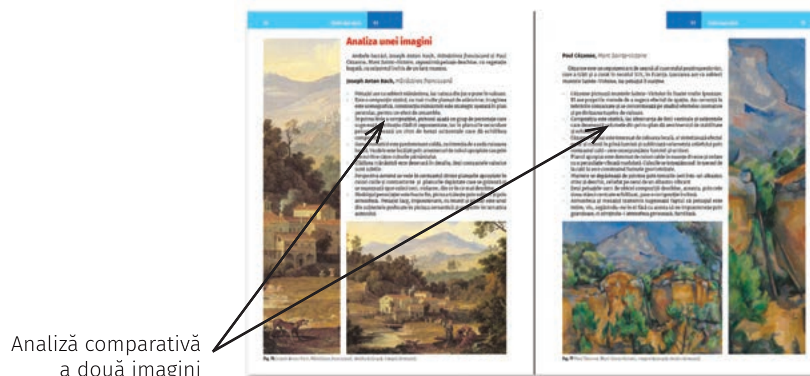
 Rezolvă

Manualul este structurat în unități de învățare, care cuprind:

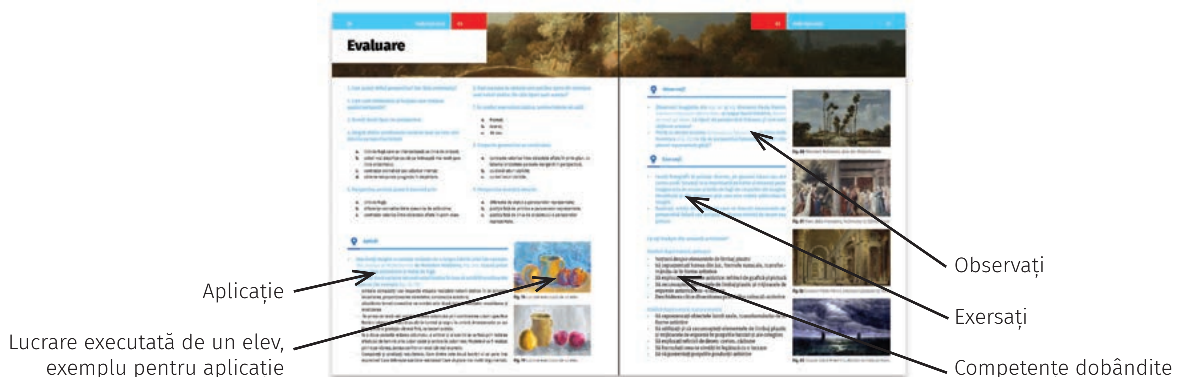
Lecție:

Analiza unei imagini:

Evaluare:

Studiul după natură

Redarea în perspectivă a liniei, a suprafeței și a volumului

1. Perspectiva

Fig. 1 Castelul Fontainebleau (interior).

Fig. 2 Tommaso Masaccio, *Sfânta Treime*.

1.1. Noțiuni introductive și istoric

a. Noțiuni introductive

Priviți natura. Observați că vi se arată diferit, în funcție de locul în care vă aflați, de starea vremii, dacă e însorit ori dacă cerul este înnorat, în funcție de anotimp, dacă e primăvară ori toamnă, sau chiar în funcție de starea voastră sufletească.

Perspectiva este metoda prin care, pe o suprafață bidimensională (de exemplu, foaia de hârtie), se realizează o reprezentare tridimensională a unor corpuri din spațiu. Mai precis, felul în care unghiul de vedere din locul în care vă aflați modifică formele reale. Pe măsură ce se depărtează de noi, obiectele par că se micșorează, liniile paralele par a se uni într-un punct de pe orizont, iar culorile obiectelor se schimbă.

Primii care și-au propus să redea natura așa cum se vede au fost grecii antici. În Grecia antică, teatrul era una dintre artele cele mai complexe, foarte apropiată de forma pe care o cunoaștem azi. Pe fundalul scenei erau pictate imagini de mari dimensiuni care creau iluzia realității, iar efectul de perspectivă se obținea prin studiul naturii și prin deformările observate cu ochiul liber. Acest tip de reprezentare se numește „perspectivă scenografică".

Fig. 3 Frescă din interiorul mormântului faraonului Nebamun.

b. De când este studiată perspectiva?

Reproducerea realității a fost dintotdeauna o preocupare a artiștilor. Ei au găsit mai multe moduri de a reda perspectiva.

- Artiștii egipteni folosesc o convenție de reprezentare în care personajele sunt înfățișate în unghiul cel mai reprezentativ (ochiul este văzut din poziție frontală, nasul din lateral, umerii sunt văzuți frontal, piciorul este văzut dintr-un punct lateral), iar personajele sunt mărite nu în funcție de distanță, ci în funcție de importanță, imaginea faraonului având cea mai mare dimensiune. Acest tip de reprezentare se numește *perspectivă ierarhică*.
- În Evul Mediu, în picturile care decorau pereții bisericilor din Italia sau din țările nordice se folosește o abordare asemănătoare cu *perspectiva ierarhică*, unde imaginea Fecioarei cu pruncul este mai mare decât a personajelor care o înconjoară.
- În Renaștere, artiștii caută metode precise de calcul pentru a obține efectul de adâncime. Metoda creată se numește *perspectivă liniară*. Filippo Brunelleschi, Tommaso Masaccio, Piero della Francesca sau Paolo Uccello sunt artiștii care studiază și aplică perspectiva în lucrările lor, iar Leon Battista Alberti o teoretizează în tratatul său de pictură. Împreună găsesc soluția matematică la problema reprezentării obiectelor care se văd din ce în ce mai mici pe măsură ce se îndepărtează de privitor.
- În baroc, tavanele se deschid și se înalță prin efecte numite *trompe-l'œil*.
- În epoca modernă pictorii cubiști reprezintă obiectele *simultan din unghiuri diferite*. Ei creează naturi statice, peisaje sau portrete a căror perspectivă devine răsturnată, obiectele fiind privite din mai multe unghiuri în același timp pentru a le reprezenta așa cum știu ei că sunt, și nu așa cum se văd. Futurismul are și el o altă viziune asupra realității.

Fig. 5 Piero della Francesca, *Biciuirea lui Christos.*

Fig. 4 Johannes Vermeer, *Lecția de muzică.*

Aplicații

Realizați o compoziție cu personaje, folosind ca motiv de inspirație una dintre modalitățile de redare a perspectivei prezentate în textul alăturat. Care tip de perspectivă vi se pare mai interesant? Motivați alegerea făcută. Tehnica de lucru este la alegere.

Dicționar

Bidimensional – suprafață care nu are decât două dimensiuni, lățime și lungime; suprafață plană.

Tridimensional (în spațiu) – volum, corp, obiect sau ansamblu desfășurat în spațiu, care are trei dimensiuni: lungime, lățime și adâncime.

Cubism, futurism– curente din pictura de la începutul sec. XX caracterizate printr-o interpretare originală a realității, prin descompunerea volumelor și prin reprezentarea lor simultană în cele trei dimensiuni.

Romantism – mișcare artistică, literară și intelectuală apărută în Europa la sfârșitul sec. XVIII, caracterizată prin glorificarea naturii și prin libertatea spiritului.

1.2. Tipurile de perspectivă. Perspectiva liniară

a. De câte feluri este perspectiva?

În funcție de obiective, perspectiva este de mai multe feluri.

- *Perspectiva ierarhică*; este specifică Antichității, când scopul imaginilor este să transmită informații despre statutul persoanelor reprezentate, așa cum se vede expus în secțiunea precedentă, care prezintă arta egipteană antică. Apare și în scenele religioase medievale în care contrastul evident este între Iisus și Fecioara Maria, supradimensionați în raport cu celelalte personaje.
- *Perspectiva liniară*; apare în Renaștere și urmărește redarea adâncimii prin urmărirea liniilor de fugă care tind spre linia orizontului și prin micșorarea obiectelor pe măsură ce acestea se depărtează de privitor.
- *Perspectiva aeriană*; este observată și redată începând din Renaștere, când pictorii observă că efectul de depărtare este influențat și de lumină, iar contrastele valorice se estompează. Perioada romantică germană folosește perspectiva aeriană, ca să potențeze dramatismul peisajelor.
- *Perspectiva cromatică*; este tot o parte a perspectivei aeriene, dar pune accentul pe culoare. Planul depărtat va avea întotdeauna tonuri reci. În epoca modernă, impresioniștii, mai ales Paul Cézanne, nu mai folosesc perspectiva liniară ca metodă de redare a volumului și a adâncimii. În schimb, înlocuiește umbra închisă și lumina deschisă prin lumini calde și umbre reci.
- Giorgio de Chirico își creează propria perspectivă, cu multe unghiuri de fugă și surse de lumină diferite.
- *Perspectiva tip „vol d'oiseau"*, care se poate observa în pictura orientală, în special în cea chinezească și japoneză. Peisajele în acest caz folosesc o perspectivă de la înălțime, în planuri etajate.

Fig. 6 Shen Zhou, *Muntele Lu.*

Fig. 7 Paul Cézanne, *Muntele Sainte-Victoire.*

Fig. 8 Andrea Pozzo, *Triumful Sfântului Ignazio de Loyola.*

b. Perspectiva liniară. Elementele din care se compune

Principala descoperire făcută de artiștii Renașterii în înțelegerea perspectivei este raportarea la linia orizontului. Locul unde cerul pare că se întâlnește cu pământul se definește printr-o linie virtuală pe care o numim orizont. Altă observație foarte importantă este faptul că liniile paralele care merg către orizont dau impresia că se vor întâlni într-un punct situat pe această linie. Artiștii l-au denumit punct de fugă. Îl puteți observa când priviți o șosea dreaptă care se depărtează, un șir de copaci care se pierd în zare. În redarea unui peisaj se folosesc elemente cu ajutorul cărora se realizează o perspectivă corectă:

- planul tabloului; este suprafața pe care reprezentăm tema, precum foaia de hârtie, pânza sau cartonul *(Fig. 13)*;
- planul obiectelor; este suprafața orizontală pe care stau obiectele într-o natură statică sau suprafața orizontală a pământului, în cazul unui peisaj *(Fig. 12)*;
- linia orizontului; locul de întâlnire a planului vertical cu planul obiectelor sau, în cazul peisajului, a cerului cu pământul;
- punctul principal de fugă; locul unde privirea observatorului întâlnește linia orizontului *(Fig. 11)*;
- liniile de fugă; direcțiile liniilor orizontale paralele;
- punctele laterale de fugă; puncte pe linia de orizont rezultate din intersecția acesteia cu liniile de fugă *(Fig. 12)*.

Fig. 11 Punctul principal de fugă.

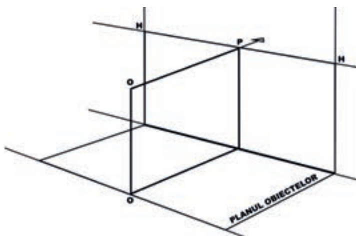
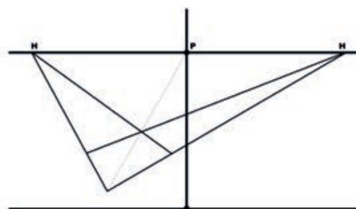

Fig. 12 Punctul lateral de fugă.

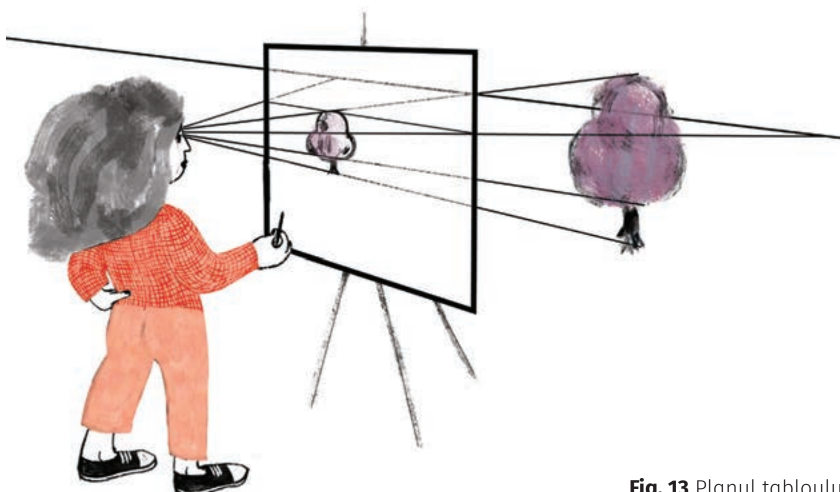

Fig. 13 Planul tabloului.

Fig. 9 Albrecht Dürer, *Artist desenând.*

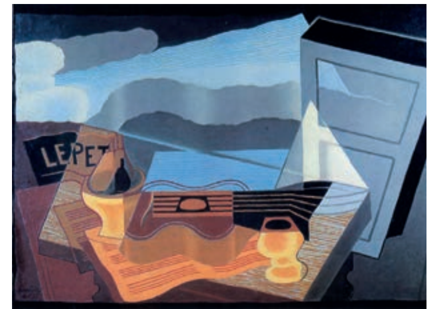

Fig. 10 Juan Gris, *Vedere din golf.*

Aplicații

1. Atunci când se folosește un cadru fix prin care privim un peisaj sau o natură statică, deformările optice ale perspectivei se pot observa mai ușor. Realizați un cadru/vizor decupând într-o foaie de carton un dreptunghi direct proporțional cu foaia de bloc de desen, prin care observați cu atenție diverse imagini: un peisaj urban care cuprinde atât clădiri, cât și străzi, interioare de clădiri (de exemplu, holul școlii văzut dintr-un capăt către celălalt). Observați cât de mult se micșorează planul din spatele holului.
2. Studiați lucrări din perioade diferite ale istoriei artei sau fotografii cu peisaje urbane, interioare, coridoare și, după modelul alăturat, încercați să descoperiți linia orizontului și punctele de fugă.
3. Fixați în plan vertical un geam pe care îl veți folosi ca pe o foaie de desen. Prin el priviți natura statică pregătită pentru ora de desen și copiați-o cu un marker subțire direct pe geam. Observați apoi deformările produse de efectul de perspectivă.

Fig. 14 Caspar David Friedrich, *Contemplând adâncurile de ceață.*

2. Studiul după natură

2.1. Noțiuni introductive

a. Studiul după natură. Prezentare generală

Natura a fost dintotdeauna principalul obiect de studiu. Omul a studiat natura pentru a o îmblânzi, pentru a o cunoaște și pentru a se integra. Artiștii studiază tot ceea ce se redă în lucrări: omul, peisajul, obiectele din jur, structurile vegetale. Genurile specifice artelor plastice, așa cum s-au clarificat de-a lungul timpului, sunt: portretul, peisajul, natura statică, compoziția (figurativă, nonfigurativă). Odată cu acestea s-au dezvoltat tehnici diverse de redare, atât prin desen, cât și prin culoare.

Aplicații

Observați și analizați imaginea de la *Fig. 15*, *Parcul Wivenhoe* de John Constable. Ce impresie face peisajul reprezentat? Este selectat un cadru larg sau un prim-plan? Prin ce mijloace redă autorul efectul de spațialitate? Liniile dominante sunt verticale, orizontale sau oblice? Formele din natură sunt redate realist sau doar sugerate? Ce predomină, culorile calde sau culorile reci? Prin ce mijloace sunt redate efectul de lumină și efectul de umbră? Cum este realizată pensulația, fin sau vibrat? Ce efect atmosferic surprinde pictorul? Ce sentiment vă transmite?

Fig. 15 John Constable, *Parcul Wivenhoe.*

b. Cum se clasifică studiul după natură

Studiul după natură se face reprezentând un obiect pană i se redă structura internă și materialitatea:

- schițele și crochiurile; sunt realizate cu scop documentar și informativ astfel:
  – pentru a surprinde, în funcție de subiect, prima impresie, proporțiile, mișcarea, atitudinea sau atmosfera;
  – în tehnici grafice diferite: creioane de diverse tipuri, cărbune, peniță, tuș, baiț pe caietul de schițe;
- studiul propriu-zis în desen și culoare; este realizat în etape specifice de redare cât mai corectă a realității astfel:
  – pentru descifrarea în detaliu a subiectului din care trebuie să rezulte o imagine complexă a naturii reprezentate;
  – în desen (tehnica: creion, cărbune);
  – în culoare (tehnica: pastel, acuarele, culori acrilice, ulei, guașe pe suport de hârtie sau pe pânză).

Studiile au rolul de a dezvolta spiritul de observație, acuitatea vizuală, simțul proporțiilor, exprimarea emoțiilor.

Abilitatea de a observa antrenează memoria vizuală, care este foarte importantă în exprimarea potențialului creativ. Situațiile imaginate se pot reprezenta cu o mai mare ușurință.

Fig. 16 Taur pictat din peștera Altamira.

Fig. 17 Leonardo da Vinci, *Portret de fată.*

Fig. 18 Lucrare executată de un elev.

Fig. 19 Florina Drăguș, *Râșnița.*

Fig. 20 Richard Roland Holst, *Floarea-soarelui.*

Fig. 21 Eelke Jelles Eelkema, *Flori*.

2.2. Natura statică

a. Prezentare generală

Natura statică apare ca gen al artelor plastice în Renașterea flamandă, în sec. XVI, și se desprinde din picturile care înfățișau scene de viață de zi cu zi, unde inițial se găsea ca detaliu. Aranjamentele excelează în redarea compozițiilor cu obiecte specifice micului dejun, meselor îmbelșugate sau aranjamentelor florale. Obiectele de sticlă, de ceramică, de metal sau de lemn, pânzele de diferite culori și texturi, florile, fructele, legumele obișnuite sau exotice se organizează în compoziții complexe și foarte bine studiate. Măiestria pictorilor flamanzi este neîntrecută în redarea formelor și a texturilor obiectelor. Willem Claesz. Heda și Willem Kalf, din epoca de aur a picturii flamande, și Caravaggio, în Italia, sunt considerați maeștrii de seamă ai naturii statice.

Natura statică este de obicei o compoziție închisă, compusă piramidal, în care obiectele se completează unele pe altele, formând un întreg unitar.

Fig. 22 Gheorghe Petrașcu, *Natură statică de atelier*.

Fig. 23 Michelangelo Merisi da Caravaggio, *Coș cu fructe*.

Fig. 24 Ștefan Luchian, *Flori*.

Fig. 25 Paul Cézanne, *Natură statică cu mere și piersici*.

b. Organizarea unei naturi statice

Spațiul de studiu se organizează urmând pașii de mai jos.

- Se pregătește locul unde se aranjează natura statică, astfel încât să aibă o bună vizibilitate și o sursă de lumină naturală laterală. (Lumina laterală modelează forma, cu treceri de la umbră la lumină prin tonuri gradate.)
- Pe catedră se așază planul orizontal, pe care se distribuie obiectele, și planul vertical, pe care acestea se profilează. În funcție de claritatea și de contrastul de umbre și de lumini al obiectelor, aceste planuri trebuie să fie neutre, pentru a nu le concura, sau trebuie să le pună în evidență.
- Se aleg obiectele, pentru început simple, cu lumini și umbre vizibile. Se pot combina forme geometrice simple (cub, piramidă) cu corpuri de rotație (vase, oale țărănești, căni, sticle). Se folosesc fructe sau legume, de preferință cu forme pline, clar definite (mere, pere, gutui, lămâi, ardei-grași sau gogoșari, rodii etc.).
- Acestea se aranjează de obicei într-o schemă compozițională clasică. Obiectele mai înalte se așază în mijloc, pentru a se compune pe principiul schemei piramidale.
- Se pregătesc suportul, hârtia și instrumentele de desen. Pentru a transpune mai ușor încadrarea și direcțiile de perspectivă, se recomandă folosirea unui vizor de carton.

Fig. 26 Natură statică.

Fig. 27 Natură statică (variantă alb-negru).

Fig. 28 Willem Claeszoon Heda, *Mic dejun*.

Aplicații

1. Aplicați exercițiul măsurării și al comparării proporțiilor obiectelor și la diverse obiecte din jurul vostru. Exersați-vă simțul observației, aproximați cu ochiul liber proporțiile sau raportul dintre obiecte și verificați acest raport, ulterior, prin măsurători.
2. Realizați, cu telefonul, fotografia unei naturi statice sau a unui grup de obiecte de culori diferite și editați fotografia în alb-negru. Identificați cât mai multe tonuri de gri sau cât mai multe texturi.
3. Pe caietul de schițe desenați în diverse tehnici (creion, cărbune, peniță cu tuș etc.) obiecte de diferite forme și texturi (căni, pahare, fructe, legume, corpuri geometrice).
4. Desenați forma obiectelor în schițe rapide prin care să surprindeți, din câteva linii, forma și proporția acestora. Repetați exercițiul folosind ca model colegii de clasă, membrii familiei, suprinși în mișcare, sau chiar animalele de companie. Din rapiditatea execuției vor rezulta linii și forme expresive.

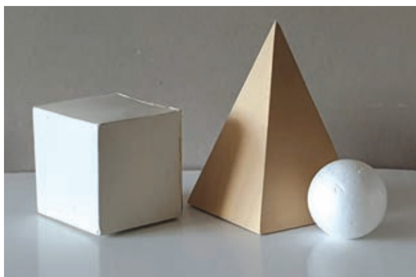

Fig. 29 Natură statică cu forme geometrice.

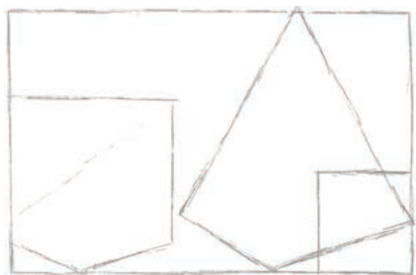

Fig. 30 Poziționarea și geometrizarea obiectelor.

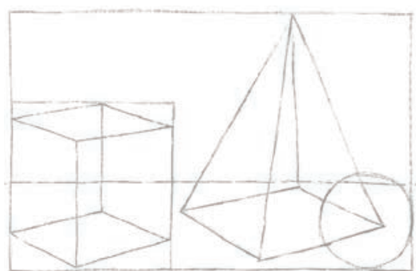

Fig. 31 Construcția obiectelor.

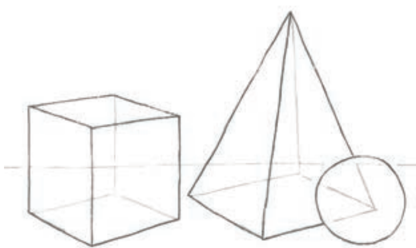

Fig. 32 Evidențierea planurilor obiectelor.

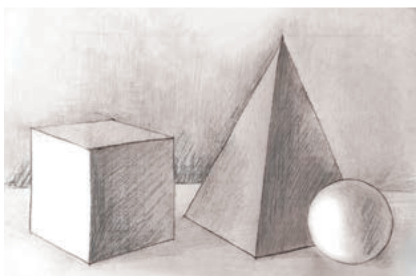

Fig. 33 Studiul raportului lumină–umbră.

2.3. Etapele studiului după natură

a. Încadrarea și paginarea obiectelor

- Se măsoară, cu coada unei pensule sau cu creionul, lățimea naturii statice și se compară cu înălțimea *(Fig. 35)*.
- În funcție de latura mai mare, se așază foaia de desen pe orizontală sau pe verticală.
- Se marchează foarte ușor un chenar de încadrare la aproximativ 2 centimetri de marginea foii, care delimitează zona în care trebuie încadrată natura *(Fig. 34)*.
- Se delimitează planul orizontal de planul vertical.
- Se stabilește locul fiecărui obiect în pagină prin trasare fină cu un creion cu mină mai tare (HB) *(Fig. 30, 36)*.
- Se măsoară obiectele, raportând înălțimea la lățime.
- Se măsoară obiectele, comparându-le apoi.
- Se stabilește care e mai înalt, mai mic, mai aproape sau mai departe.

b. Construcția obiectelor

- Se schițează toate obiectele, geometrizând și simplificând formele *(Fig. 30)*.
- Se măsoară raporturile dintre lățimea și lungimea fiecărui obiect. Se stabilesc proporțiile. De exemplu: de câte ori lățimea unui obiect intră în înălțime *(Fig. 34, 36)*.
- Corpurile rotunde sau cilindrice, precum vasele, se construiesc în jurul unei axe de simetrie. Pe aceste axe se stabilește înălțimea vasului, iar în raport cu aceasta se măsoară lățimea în zona cea mai largă a vasului *(Fig. 37)*.
- În funcție de lățime se pot stabili apoi baza și deschiderea vasului. Elipsele se adaugă după realizarea conturului exterior. Se va vedea că deschiderea elipselor e diferită, cea de sus are o deschidere mai mică, iar cea de jos, de la baza vasului, se vede mai deschisă, fiind văzută mai de sus *(Fig. 38)*.
- Corpurile geometrice precum cubul vor avea la vedere trei laturi, două laterale și una orizontală. Pentru o construcție corectă, se vor desena toate muchiile și toate laturile ca și cum obiectul ar fi transparent*(Fig. 39)*.
- Se vor observa liniile de fugă care au ca rezultat micșorarea progresivă în adâncime.

c. Valorația

- Se observă cu atenție și cu ochii întredeschiși luminozitatea obiectelor.
- Se stabilesc valorile maxime și griurile intermediare. Valorația se obține fie prin tehnica hașurii, fie prin pată, revenind succesiv cu valori de la cele mai deschise până la cele mai închise *(Fig. 33, 40)*.

Aplicații

Realizați o natură statică utilizând trei obiecte, dintre care două corpuri geometrice și un fruct sau o legumă. Respectați etapele prezentate în lecție: paginarea și construcția. Construcția se face precum în *Fig. 31*, desenând toate muchiile și marginile obiectelor.

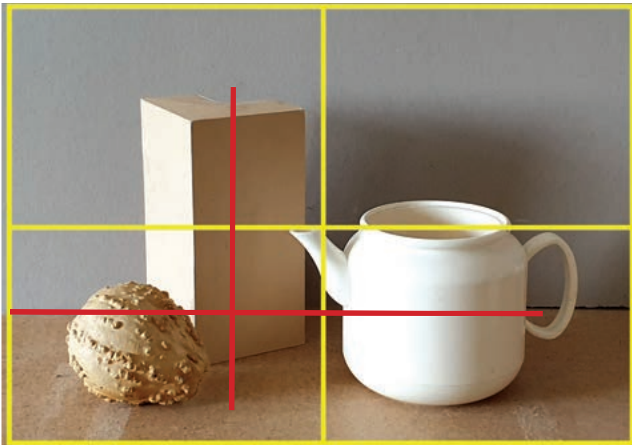

Fig. 34 Încadrarea obiectelor naturii statice în pagină. Dacă cel mai înalt obiect este mai mare decât lățimea obiectelor luate împreună, hârtia se va așeza pe verticală.

Fig. 35 Măsurarea lățimii (înălțimii) obiectelor. Pentru a raporta obiectele unele la altele, observați care este mai lat sau mai înalt; obiectele se măsoară și se compară între ele.

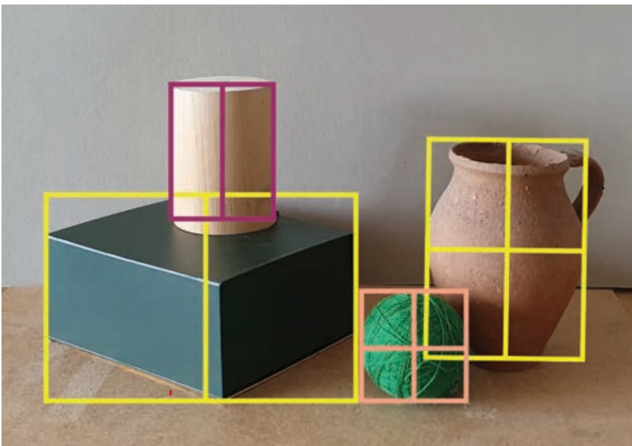

Fig. 36 Forma exterioară în două dimensiuni a obiectelor. Pentru o paginare corectă și raportarea corpurilor unele la celelalte, se face construcția în plan, 2D.

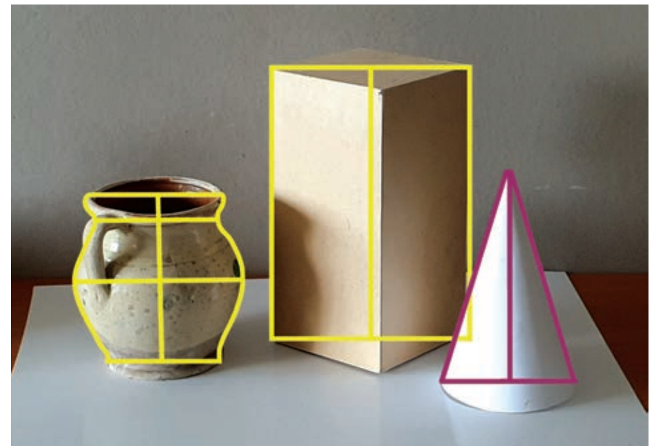

Fig. 37 Forma exterioară în două dimensiuni a obiectelor; se face și pentru construcția simetrică, și pentru proporția cât mai corectă, (prin raportarea lățimii la înălțime).

Fig. 38 Gradația elipselor corpurilor rotunde, de la cea de jos, cu deschiderea mai mare, la cea de sus, cu deschiderea mai mică.

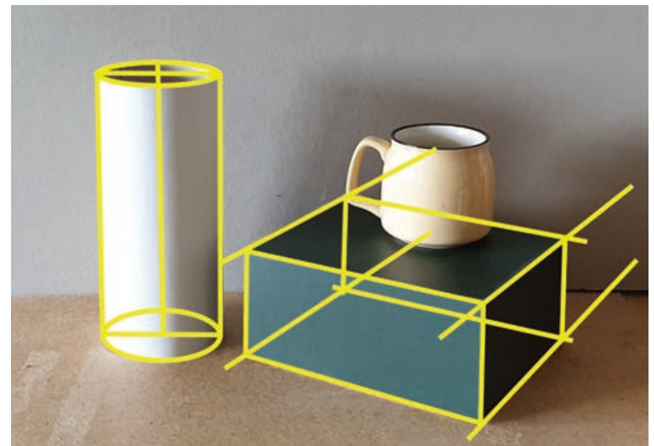

Fig. 39 Construcția obiectelor prin redarea în perspectivă a liniei, a suprafeței și a volumului.

2.4 Tehnici specifice artelor plastice. Valorația

a. Prezentare generală

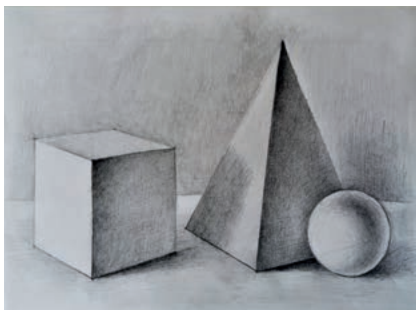
Etapa care dă cea mai mare expresivitate unui desen este valorația. Tehnicile artelor plastice au evoluat și s-au schimbat în funcție de materiale și de instrumente, dar, în studiu, valorația nu s-a schimbat mult. Motivul este că, în studiu, toți artiștii încearcă să redea cât mai precis umbrele și luminile volumelor, materialitatea și textura suprafețelor.

Diversitatea valorației vine din alte direcții:
- din modul în care a folosit-o fiecare în schițele rapide care pregăteau compozițiile de atelier;
- din tehnicile foarte diferite impuse de anumite materiale folosite în grafică (creion, cărbune, peniță, liner, tehnici de gravură etc.);
- din personalitatea și stilul fiecăruia.

Valoarea este un element de limbaj fundamental. Toate suprafețele au diferite trepte de valoare. *Valorația* este procedeul prin care se redă, cu mijloace specifice, gradul de lumină sau de umbră al corpurilor, dar și cât de închisă sau de deschisă este culoarea lor. O condiție esențială este să puteți vedea toate aceste diferențe, adică să observați cu atenție.

- În studiul desenului, *valorația reprezintă tehnica* prin care se transpun în alb, negru și griuri *culorile obiectelor și modul în care umbra și lumina creează volumul*. Într-o compoziție, pe o scară valorică de la alb la negru, fiecărei culori și texturi îi corespunde o treaptă de gri.
- De asemenea, volumul obiectelor se observă pentru că suprafața lor este diferit luminată in funcție de pozitie, formă, textură.
- Contrastul dintre intensitățile sau dintre texturile griurilor dă expresivitate și emoție unei lucrări grafice

Într-o natură statică se vor observa cu atenție două aspecte:
1. intensitatea valorică a fiecărei culori, care sunt obiectele care au culorile cele mai închise, obiectele cu culori medii și obiectele cu culori deschise;
2. felul în care lumina și umbra modelează volumele și influențează culoarea. În acest fel se va descoperi o gamă foarte largă de griuri, de diferite valori și intensități. Unul dintre procedeele tehnice prin care se obține valorația se numește *hașurare*. Valorația se face prin *pată*, dar și prin treceri gradate.

Fig. 40 Natură statică.

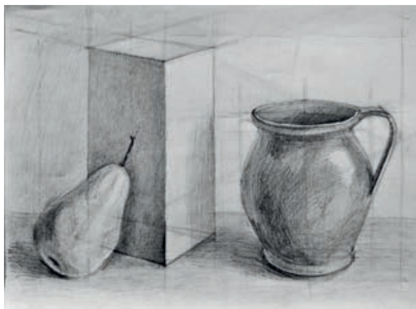

Fig. 41 Natură statică.

Fig. 42 Lucrare executată de un elev.

Fig. 43 Lucrare executată de un elev.

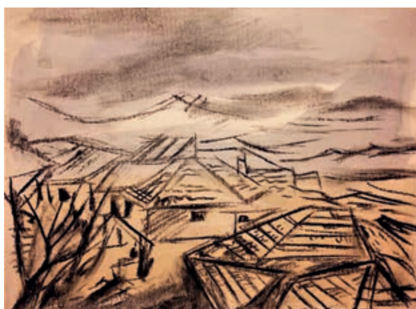

Fig. 44 Lucrare executată de un elev.

Fig. 45 Florina Drăguș, *Desen în cărbune.* Trepte valorice pentru o draperie neagră.

b. Valorația în creion

- Redarea efectului de volum și a tonalității obiectelor se poate obține cu ajutorul creioanelor de desen de diferite durități (H, HB, B, B2 etc.).
- În funcție de intensitatea valorică se folosesc pentru griurile cele mai deschise creioanele H–HB, iar cu cât griul se închide și se apropie de negru se trece la creioanele de duritate B.
- Modalitatea de a trasa liniile de hașură, prin suprapuneri succesive, repetate, prin apăsare mai ușoară sau mai intensă, mai lină sau mai nervoasă creează texturi diferite.
- Se poate valora din vârful subțire al creionului.
- Valorația prin *linie* se poate combina cu valorația prin *pată*. Puteți folosi orice procedeu care vă va ajuta să redați materialitatea obiectelor.
- Contrastul dintre acestea dă plasticitate și expresivitate compoziției.
- Când hașura este egală și compactă se creează efectul de pată. Compozițiile în care predomină petele sunt mai picturale, compozițiile în care predomină liniile sunt mai grafice

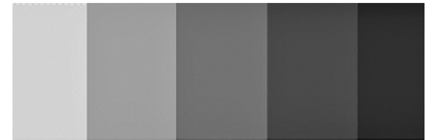

Fig. 46 Scară valorică.

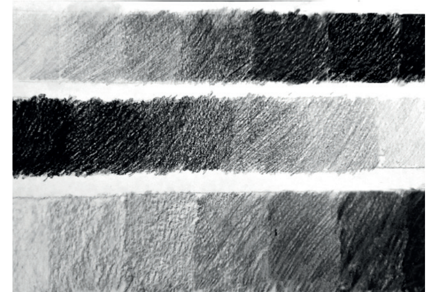

Fig. 47 Scară valorică în cărbune.

c. Valorația în cărbune

- Cărbunele de desen, obținut din lemn ars de diferite esențe, este un material moale, care lasă o urmă neagră, puternică și mată.
- Hașura cu cărbune, datorită proprietăților acestui material, se face prin frecarea cu latul cărbunelui, prin dozarea intensității apăsării sau prin reveniri succesive, până la obținerea valorii dorite.
- Cărbunele este mat, intens, iar negrul obținut este mai dens și efectul este mai dramatic. La valorația în creion se obțin texturi mai subtile, treceri mai fine, gradații mai multe, deoarece creionul are străluciri diferite și, astfel, este mai rafinat.
- Desenul în cărbune parcurge aceleași etape ca și cel în creion. Este mai complicat de lucrat cu el, din cauză că este nevoie de exercițiu și de materiale de calitate.

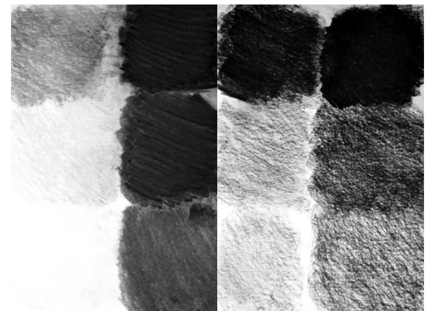

Fig. 48 Tipuri de hașură în cărbune.

Intensitatea valorică poate fi influențată și de textura suportului, de tipul de hârtie sau de raportul dintre suprafețe. De asemenea, atât în cazul creionului, cât și în cazul cărbunelui, valorația se poate obține și din felul în care ne jucăm cu materialitățile și cu texturile.

Aplicații

1. Pe o foaie de hârtie de desen desenați un caroiaj din mai multe pătrate. Hașurați fiecare pătrat mărind numărul de suprapuneri de la un pătrat la altul, obținând o scară valorică cât mai largă (primul pătrat va avea un singur strat de linii de hașură și va fi cel mai deschis, iar ultimul va avea cele mai multe straturi, suprapuse până la negru). Folosiți numărul potrivit de creion de la cel mai deschis la cel mai închis.
2. Pe o altă foaie de hârtie de desen trasați cu latul unui cărbune tușe de diferite intensități, apăsând mai ușor sau mai tare cărbunele pe hârtie. Apăsând cu aceeași intensitate cărbunele, dar prin reveniri succesive, desenați pete de diferite valori. Observați diferența dintre ele. Care sunt mai transparente sau mai opace? Care sunt mai picturale și care mai grafice?

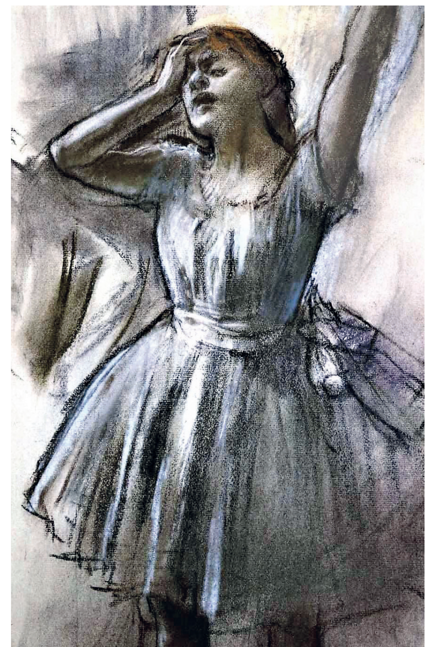

Fig. 49 Edgar Degas, *Schiță*.

Fig. 50 Rembrandt, *Peisaj cu pod de piatră.*

Fig. 51 Claude Lorrain, *Vad.*

Fig. 52 J.M.W. Turner, *Ploaie, ceață și viteză.*

Fig. 53 Mircea Ciobanu, *Piesaj de iarnă.*

2.5. Peisajul

a. Prezentare generală

Peisajul apare ca gen al artelor plastice, în special în pictură, dar și în grafică, la sfârșitul sec. XVI, și, mai concret, în sec. XVII. La început, în Renașterea flamandă, este folosit ca ambient pentru scenele mitologice sau religioase de Pieter Bruegel cel Bătrân. Peisajul este descoperit, ca gen, de El Greco, Rembrandt, Claude Lorrain, Jean-Honoré Fragonard și înflorește în perioada romantică odată cu John Constable, J. M. W. Turner, Caspar David Friedrich. În epoca modernă, Școala de la Barbizon deschide o nouă perspectivă prin ieșirea în *plein air*. Impresioniștii îi dau adevărata dimensiune, descoperind în peisaj culoarea, lumina, atmosfera și emoția pe care o poate da un peisaj în toate efectele atmosferice ale zilei. Impresionant, monumental și de neconfundat este și peisajul chinezesc.

Peisajul reprezintă redarea unui aspect din natură care cuprinde elemente diverse desfășurate în spațiu și influențate de lumină, de adâncime și de percepția sufletească. Peisajul poate fi clasificat în funcție de:

- subiect (rural, urban sau numai cu elemente din natură);
- prezența sau absența unor figuri umane (de obicei, în peisaj, omul are rolul de a crea un centru de interes sau rolul de a crea un raport de proporție, adică de a da monumentalitate peisajului prin comparație cu omul);
- perspectivă, peisajul având fie o perspectivă largă, fie un prim-plan restrâns, în funcție de locul de unde privește artistul;
- linia orizontului și raportul plin–gol, în funcție și de felul în care este trasată linia orizontului.

Construcția unui peisaj cu ajutorul elementelor de perspectivă liniară ne ajută în redarea efectului de adâncime prin micșorarea progresivă a elementelor sau a distanțelor dintre liniile paralele. Într-un desen, perspectiva liniară poate fi accentuată de calitatea liniei: în prim-plan, liniile sunt mai groase, mai intense. Se desenează într-o manieră mai apăsată, iar detaliile sunt mai bogate. În planurile îndepărtate, liniile devin mai subțiri, mai delicate, mai puțin intense, iar detaliile desenului se stilizează.

Aplicații

1. Alegeți un peisaj din imaginile prezentate în lecție și observați cu atenție: Cum este redată perspectiva? Ce gamă cromatică folosește? Cum este pensulația, fină sau vibrată? Prin ce modalitate este redat volumul? Dar umbra și lumina? Realizați o reproducere a peisajului pe care l-ați ales. Respectați etapele realizării unui peisaj adaptate la reproducere. Redați culorile și tehnica folosită de autor.
2. Observați felul în care clădirile se deformează, de la cele din prim-plan, la cele din depărtare. Cu cât sunt mai aproape de noi, cu atât sunt mai mari. Cu cât se depărtează, cu atât sunt mai mici. Realizați o compoziție având ca model peisajul realizat de Alfred Sisley, de la *Fig. 56*. Puteți înlocui râul cu o piață publică. Adăugați personaje și sugerați-le, folosind principiile perspectivei liniare și aeriene.

b. Etapele realizării unui peisaj în diferite tehnici

- Imaginea se selectează în funcție de temă. Se alege unghiul cel mai reprezentativ.
- Se observă poziția liniei orizontului. Se urmăresc formele din natură care subliniază perspectiva prin micșorarea lor progresivă și se identifică liniile de fugă.
- Se stabilesc planurile mari care compun imaginea și se aleg centrele de interes. Folosirea vizorului prin care se privește subiectul ales ajută atât la încadrare, cât și la percepția perspectivei.

1. Schițați ușor cu un creion planurile mari și liniile dominante. Trasați de la început linia orizontului pentru a împărți cele două planuri, cel orizontal, al pământului, și cel vertical, al cerului. Se recomandă ca linia de orizont să nu fie la mijlocul compoziției.
2. Stabiliți elementele pe care doriți să le detaliați. Într-un peisaj se pot selecta formele care par reprezentative sau mai expresive: anumiți copaci, case, un gard, un drum care subliniază o diagonală cu care se echilibrează compoziția.
3. Desenați mai multe variante ale aceluiași peisaj, schimbând unghiul de vedere sau păstrându-l, dar punând accentul pe obiective diferite.
4. Schimbați instrumentele de lucru, reluați aceeași temă în creion, cărbune, peniță cu tuș sau baiț de diverse culori sau chiar acuarelă.
5. Realizați crochiuri cu detalii din imaginea aleasă. Folosiți vârful pensulei pentru crochiul de linie.
6. Aceste exerciții sunt folositoare dacă lucrați cu plăcere pentru a descoperi nu numai expresivitatea peisajului, dar și diversitatea tehnicilor.

Fig. 54 Peisaj.

Fig. 55 Lucrare executată de un elev.

Fig. 56 Alfred Sisley, *Vedere a Canalului Saint-Martin.*

Fig. 57 Giorgione, *Moise la judecata focului.*

2.6. Efectul spațial al culorilor, peisajul în culoare

a. Efectele spațiale obținute datorită proprietății culorilor

- Atât într-o natură statică, cât și într-un peisaj, culorile pot fi folosite astfel încât să redea volumul obiectelor și efectul de adâncime în spațiu.
- Pentru a reda adâncimea și volumul se ține cont de proprietățile culorilor:
  - culorile închise par mai grele, culorile deschise par mai ușoare;
  - culorile calde dau impresia de apropiere, tind să vină spre noi, culorile reci par să se depărteze;
  - tentele pure par să vină spre noi, tentele rupte se depărtează.
- Tușele din planul apropiat vor fi mai vibrate, mai clare și mai viguroase, iar pe măsură ce planurile se depărtează se vor folosi tușe mai fine, mai diluate.

Aplicații

Realizați un cadru de carton, precum cel prezentat în lecțiile anterioare. Priviți prin el și încadrați un peisaj în care puteți observa efectul de adâncime în spațiu. Puteți să vă stabiliți în prim-plan elemente (case, copaci) ale căror culori predominante să fie calde. Contrastul dintre elementele din prim-plan și cele din depărtare va fi mai pronunțat.

Fig. 58 Gheorghe Petrașcu, *Natură statică cu pere și carte.*

Fig. 59 Simion Crăciun, *Peisaj romantic.*

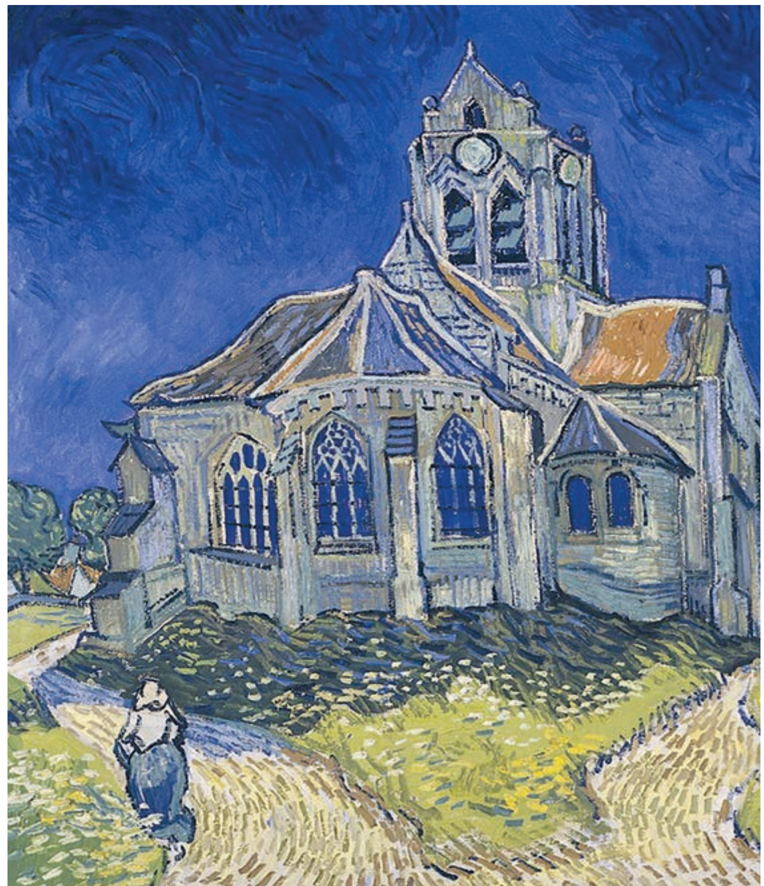

Fig. 60 Vincent Van Gogh, *Biserica din Auvers.*

b. Obiective

- Organizați o ieșire în apropierea școlii, acolo unde deja ați remarcat un peisaj.
- Aveți chiar pe fereastra clasei vedere spre un peisaj cu ritmuri de copaci și acoperișuri; peisajul trebuie să aibă un plan apropiat și un plan depărtat; ambele planuri trebuie să fie compuse din clădiri și din volume care să poată fi redate în perspectivă; să aibă o perspectivă largă, pentru a putea vedea și reda perspectiva aeriană în comparație cu planul apropiat.
- Folosiți vizorul pentru a vedea mai bine și a avea cea mai expresivă încadrare. Vizorul trebuie mișcat pentru a descoperi cea mai bună variantă de încadrare.

c. Încadrarea în pagină

- Încadrarea în pagină nu mai este atât de strictă, ca în cazul naturii statice. Puteți modifica puțin așezarea formelor, lăsând loc unor elemente expresive precum copacii.
- Trasați linia de orizont și apreciați dacă va domina plinul sau golul. Pentru aceasta temă va trebui să aveți în vedere faptul că planul depărtat trebuie să fie vizibil, pentru a face comparația cu planul apropiat, adică planul depărtat nu trebuie să fie acoperit de clădirile din prim-plan.

d. Așezarea elementelor și construcția clădirilor

- Amintiți-vă de ritmul plastic și încercați să compuneți formele asemănătoare cât mai ritmat și mai expresiv. Nu le aliniați la distanțe egale.
- Primul obiectiv este diferența de mărime dintre planul apropiat și planul depărtat.
- Folosiți informațiile din lecțiile despre perspectivă pentru a realiza deformarea clădirilor și micșorarea lor din planul apropiat spre cel depărtat. Ajutați-vă de liniile de fugă.

e. Culoarea

- Al doilea obiectiv este să folosiți culori intense, în contrast, în planul apropiat, iar în planul îndepărtat culori mai deschise, mai stinse și mai reci.
- După ce stabiliți cromatica peisajului astfel încât în prim-plan să folosiți culori intense și în contrast (cald–rece, complementare), puneți în aplicare efectul spațial al culorii, astfel încât, pe măsură ce vă îndreptați spre planul depărtat, culorile să devină stinse și reci.
- Pentru a da adâncime unui peisaj, pentru a obține efectul de perspectivă aeriană, se folosește contrastul dintre culorile calde și saturate din prim-plan și tentele rupte, culorile reci, grizate și deschise din planurile îndepărtate. Se folosește amestecul fizic al culorilor cu alb și albastru pentru a da efectul de gri-albăstrui din ultimul plan, iar în prim-plan se păstrează detaliile formelor în tușe viguroase.

Fig. 61 Etapă în realizarea unui peisaj.

Fig. 62 Etapă în realizarea unui peisaj.

Fig. 63 Etapă în realizarea unui peisaj.

Fig. 64 Încadrarea unui peisaj.

Fig. 65 Lucrare executată de un elev.

Fig. 66 Albrecht Dürer, *Fecioara îndurerată.*

2.7. Modelarea și modularea formelor și texturilor

a. Modelarea prin valoare

Modelarea clasică este procedeul prin care artiștii redau volumul cu ajutorul tonurilor de lumină și de umbră. Se folosesc atât proprietățile valorice ale culorii amestecate cu alb și negru, cât și tehnici grafice.

- Modelarea se obține prin amestecul fizic al culorii locale cu alb, pentru lumină, și cu negru, pentru umbră. Amestecul se face și se aplică treptat, gradat, puțin câte puțin. Trecerile sunt foarte fine, iar pensulația este cât mai puțin vizibilă.
- Efectul rezultat este cel de redare a volumelor cu toate materialitățile și texturile pe care le au formele studiate. Modeleul, sau impresia de relief, are un puternic caracter realist. Acest procedeu pune accentul pe raportul valoric și pe redarea volumelor, rezultând forme elaborate, perfecte. Picturalitatea nu se poate obține în cazul acestui procedeu.
- Modelarea este posibilă și în creion sau în alte tehnici grafice care permit trecerile fine și modeleul gradat, fără hașură.

Fig. 67 Rogier van der Weyden, *Portret de femeie cu bonetă.*

Fig. 70 Leonardo da Vinci, *Portretul Fecioarei.*

Fig. 68 Rembrandt, *Portret.*

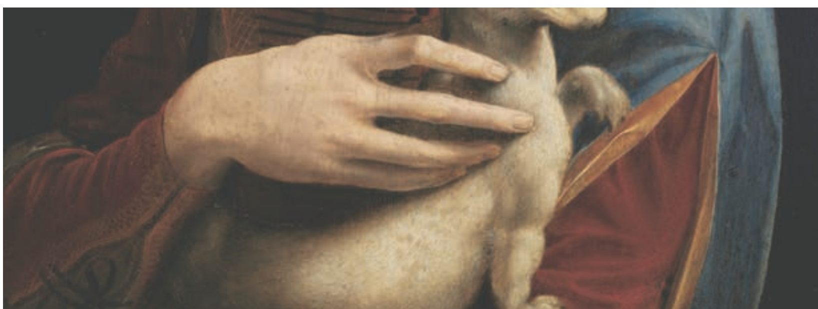

Fig. 69 Leonardo da Vinci, *Dama cu hermină.*

Fig. 71 Fra Bartolommeo, *Studiu* (draperie).

b. Modularea

Modularea este un alt procedeu de sugerare a volumelor și a spațialității. Este un procedeu pictural de divizare a culorilor în care lumina și umbra devin tente calde și reci. Se poate realiza și prin tehnici grafice, folosind divizarea suprafeței prin linie ca în *Fig. 72*.

- Pictorii, începând cu perioada impresionistă și apoi neoimpresionistă și postimpresionistă, studiază efectele optice ale culorii. Încep să obțină nuanțe prin amestec optic. Culorile diferite se alătură în pete juxtapuse, amestecându-se la distanță. Negrul este tot mai puțin folosit și distanțele dintre închis și deschis se micșorează.
- Volumul este obținut prin studiul efectelor cromatice. Luminile se încălzesc, iar umbrele se deschid și se răcesc.
- Materialitatea reală nu mai este atât de importantă, ci atmosfera, luminozitatea, picturalitatea.
- Formele nu mai sunt redate ca în natură, devenind mai geometrizate, mai interpretate, dar mai sugestive și mai expresive.
- Divizarea și modularea suprafețelor se folosește și în tehnicile grafice, permițând folosirea texturilor mai expresive. Treptele valorice se formează prin diverse tipuri de structuri liniare.

Observați

Observați imaginile alăturate. În cazul modelării culorii, artiștii realizează compoziții în care aplicarea culorilor este foarte fină. În compozițiile în care artiștii au folosit ca procedeu modularea culorii, textura este foarte vibrată. Se pot observa ușor tușele, urmele pensulei pe suportul folosit, hârtie sau pânză.

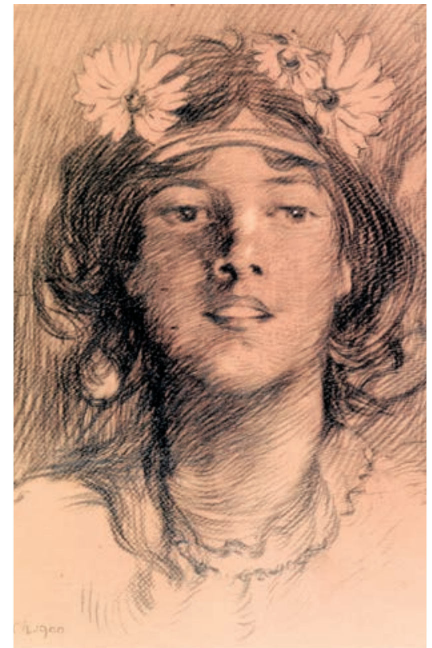

Fig. 72 Ștefan Luchian, *Tânără*.

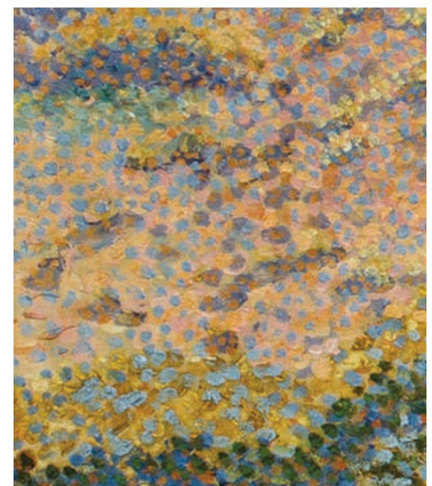

Fig. 73 Henri-Edmond Cross, *Plaja Vignasse*.

Fig. 74 Claude Monet, *Nuferi și podul japonez*.

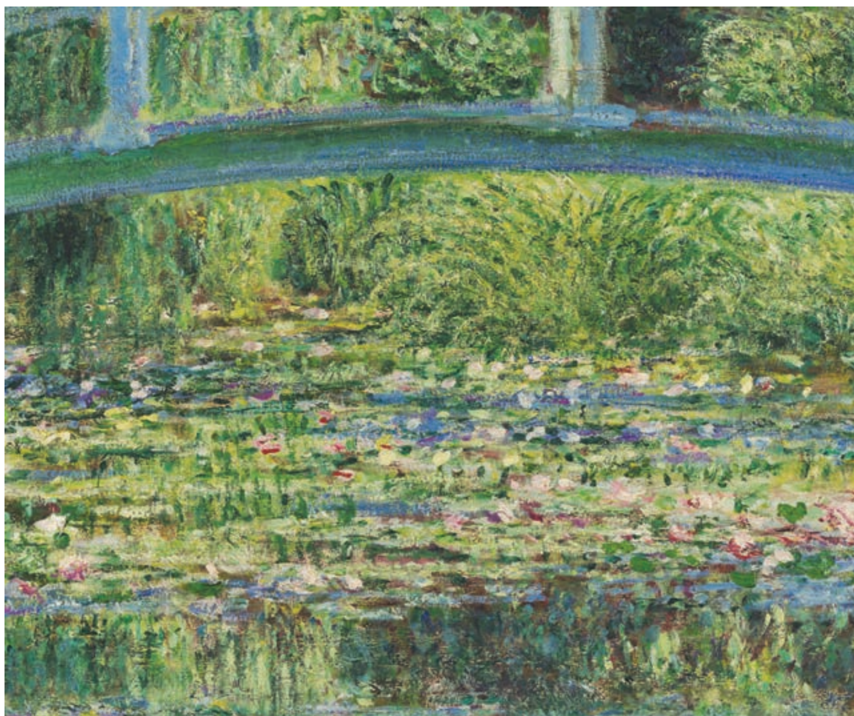

Fig. 75 Claude Monet, *Nuferi și podul japonez* (detaliu).

Analiza unei imagini

Ambele lucrări, Joseph Anton Koch, *Mânăstirea franciscană* și Paul Cézanne, *Mont Sainte-Victoire,* reprezintă peisaje deschise, cu vegetație bogată, cu orizontul închis de un lanț muntos.

Joseph Anton Koch, *Mânăstirea franciscană*

- Peisajul are ca subiect mânăstirea, iar natura din jur o pune în valoare.
- Este o *compoziție statică,* în care există mai multe planuri de adâncime; imaginea este scenografică, construcția mânăstirii este strategic așezată în plan secundar, pentru un efect de ansamblu.
- În prima linie a compoziției, pictorul așază un grup de personaje care sugerează destinația clădirii reprezentate, iar în planurile secundare peisajul creează un ritm de benzi orizontale care dă echilibru compoziției.
- *Gama cromatică* este predominant caldă, cu intenția de a reda culoarea locală. Verdele este încălzit prin amestecuri de culori apropiate sau prin trecerile fine către culorile pământului.
- Clădirea mânăstirii este desenată în detaliu, deși contrastele valorice sunt subtile.
- *Perspectiva aeriană* se vede în contrastul dintre planurile apropiate în culori calde și contrastante și planurile depărtate care se grizează și se nuanțează spre culori reci, violacee, din ce în ce mai deschise.
- *Modelajul* pensulației este foarte fin, pictura trăiește prin subiect și prin atmosferă. Peisajul larg, impresionant, cu munți și păduri este unul dintre subiectele preferate în pictura romantică și, respectiv, în tematica autorului.

Fig. 76 Joseph Anton Koch, *Mânăstirea franciscană,* detaliu (stânga), integral (dreapta).

Paul Cézanne, *Mont Sainte-Victoire*

Cézanne este un reprezentant de seamă al curentului postimpresionist, care a trăit și a creat în sec. XIX, în Franța. Lucrarea are ca subiect muntele Sainte-Victoire, iar peisajul îl susține.

- Cézanne pictează muntele Sainte-Victoire în foarte multe ipostaze. El are propriile metode de a sugera efectul de spațiu, dar renunță la tehnicile consacrate și se concentrează pe studiul efectelor cromatice și pe divizarea tușelor de culoare.
- Compoziția este statică, iar alternanța de linii verticale și orizontale care desenează volumele din prim-plan dă sentimentul de stabilitate și echilibru.
- Cézanne nu mai este interesat de culoarea locală, el sintetizează efectul optic al culorii în plină lumină și subliniază volumetria reliefului prin contrastul cald–rece corespunzător luminii și umbrei.
- Planul apropiat este dominat de culori calde în nuanțe diverse și redate cu o pensulație vibrată modulată. Culorile se întrepătrund în treceri de la cald la rece construind formele geometrizate.
- Muntele se depărtează de privitor prin tonurile reci într-un albastru stins și deschis, reliefat pe cerul de un albastru vibrant.
- Deși peisajele sunt de obicei compoziții deschise, aceasta, prin cele două stânci centrate echilibrat, pare o compoziție închisă.
- Atmosfera și mesajul transmis sugerează faptul că peisajul este intim, viu, regăsindu-ne în el fără ca acesta să ne impresioneze prin grandoare, ci simțindu-i atmosfera generoasă, familiară.

Fig. 77 Paul Cézanne, *Mont Sainte-Victoire*, integral (stânga), detaliu (dreapta).

Evaluare

1. Cum puteți defini perspectiva? Dar linia orizontului?

2. Care sunt elementele principale care compun spațiul perspectiv?

3. Numiți două tipuri de perspectivă.

4. Alegeți dintre următoarele variante doar pe cele care descriu perspectiva liniară:

a. linii de fugă care se intersectează pe linia de orizont;
b. culori cu atât mai deschise, cu cât se îndreaptă spre linia orizontului;
c. contraste cromatice sau valorice intense;
d. obiecte micșorate progresiv în depărtare.

5. Perspectiva aeriană poate fi descrisă prin:

a. linii de fugă;
b. forme mai mari în prim-plan;
c. contraste în prim-plan și umbre mai deschise și mai reci în planul depărtat.

6. Dați exemple de obiecte care pot face parte din structura unei naturi statice. De câte tipuri sunt acestea?

7. În studiul unei naturi statice, lumina trebuie să cadă:

a. frontal;
b. lateral;
c. de sus.

8. Corpurile geometrice se construiesc prin:

a. redarea în perspectivă a liniei, a suprafeței și a volumului;
b. desenarea formelor mai mici în plan apropiat și mai mari în plan depărtat;
c. construirea paralelă a liniilor.

9. Perspectiva ierarhică descrie:

a. diferența de statut a persoanelor reprezentate;
b. poziția față de privitor a persoanelor reprezentate;
c. poziția față de linia de orizontului a persoanelor reprezentate.

Aplicați!

- **Imprimați imagini cu peisaje realizate de-a lungul istoriei artei (de exemplu,** *Alee din Middelharnis* **de Meindert Hobbema,** *Fig. 80)***. Trasați peste desen linia orizontului și liniile de fugă.**
- **Realizați două variante ale unei naturi statice în care să urmăriți următoarele aspecte (de exemplu,** *Fig. 78, 79)***:**
  – ambele compoziții vor respecta etapele realizării naturii statice în ce privește încadrarea, proporționarea obiectelor, construcția acestora;
  – abordarea temei cromatice va urmări cele două tehnici învățate: modelarea și modularea;
  – în prima variantă veți urmări redarea volumului prin combinarea culorii specifice fiecărui obiect din natură cu alb în lumină și negru în umbră; amestecurile se vor face printr-o gradație cât mai fină, cu treceri subtile;
  – în a doua variantă, redarea volumului, a umbrei și a luminii se va face prin redarea efectului de lumină prin culori calde și a umbrei în culori reci; culoarea va fi modelată prin tușe vibrate, juxtapuse într-un mod cât mai expresiv;
  – Comparați și analizați rezultatele. Care dintre cele două lucrări vi se pare mai expresivă? Care definește mai bine realitatea? Care vă place mai mult? Argumentați.

Fig. 78 Lucrare executată de un elev.

Fig. 79 Lucrare executată de un elev.

Observați!

- **Observați imaginile din** *Fig. 82* **și** *83*, **Giovanni Paolo Panini,** *Interiorul Catedralei Sfântul Petru* **și Caspar David Friedrich,** *Răsărit de lună pe mare*. **Ce tipuri de perspectivă folosesc și cum sunt obținute acestea?**
- **Priviți cu atenție lucrarea** *Închinarea la Sfânta Cruce* **de Piero della Francesca** *(Fig. 81)*. **Ce tip de perspectivă folosește autorul? Câte planuri reprezentate găsiți?**

Exersați!

- **Fotografiați diverse peisaje, de la fereastra clasei sau din curtea școlii. Imprimați fotografiile pe hârtie și desenați peste imagini linia orizontului și liniile de fugă ale corpurilor din imagini. Identificați și alte elemente prin care este redată adâncimea în imagini.**
- **Realizați schițe de peisaje în care să folosiți elementele de perspectivă liniară sau aeriană, în diverse tehnici de desen sau de pictură.**

Ce aţi învăţat din acest capitol?

Studiul după natură, peisajul

- Noțiuni despre elementele de limbaj plastic.
- Să reprezentați lumea din jur, formele naturale, transformându-le în forme artistice.
- Să explorați domeniile artistice: tehnici de grafică și pictură.
- Să recunoașteți elementele de limbaj plastic și mijloacele de expresie artistică într-o lucrare.
- Să observați și să redați în perspectivă formele din natură.

Studiul după natură, natura statică

- Să reprezentați obiectele lumii reale, transformându-le în forme artistice folosind perspectiva liniară.
- Să utilizați și să recunoașteți elementele de limbaj plastic și mijloacele de expresie în propriile lucrări și ale colegilor.
- Să explorați tehnici de desen: creion, cărbune.
- Să formulați ceea ce simțiți în legătură cu o lucrare.
- Să vă prezentați propriile producții artistice.

Fig. 80 Meindert Hobbema, *Alee din Middelharnis.*

Fig. 81 Piero della Francesca, *Închinarea la Sfânta Cruce.*

Fig. 82 Giovanni Paolo Panini, *Interiorul Catedralei Sf. Petru.*

Fig. 83 Caspar David Friedrich, *Răsărit de lună pe mare.*

II

Compoziția

Compoziția plastică și compoziția decorativă

1. Compoziția plastică

1.1. Noțiuni introductive

Fig. 1 Desen cu linii de fugă.

a. Exercițiu recapitulativ

Cu un instrument la alegere (creion, peniță, liner), veți trasa câteva linii.

Cerințele care corespund primei lucrări, ca în exemplul de la *Fig. 2*, sunt:

- trasați linii dispuse predominant pe orizontală, care să fie sinuoase, modulate (mai groase, mai subțiri), mlădioase, subțiri, rotunjite;
- liniile trebuie să transmită o stare de liniște, calm, odihnă, armonie, echilibru, să pară stabile din punct de vedere static.

Cerințele care corespund celeilalte lucrări, ca în exemplul de la *Fig. 3,* sunt:

- trasați linii dispuse unghiular, pe diagonală, care să fie scurte, agitate, nervoase, dezordonate, sau lungi, groase, frânte, să aibă contrast între închis și deschis sau contrast cromatic;
- liniile trebuie să transmită o stare de agitație, mișcare, neliniște, furie, conflict, opoziție, emoție, dramă.

Fig. 2 Compoziție statică, lucrare executată de un elev.

Fig. 3 Compoziție dinamică, lucrare executată de un elev.

Orice operă de artă este o compoziție plastică. Compoziția este o metodă de organizare a elementelor de limbaj plastic după anumite principii, cu mijloace de expresie care pot crea un ansamblu unitar și echilibrat. Este capabilă să-l emoționeze pe privitor și să-i transmită un mesaj prin semnificația ei. Toate elementele au rolul lor în compoziție și sunt subordonate uneori centrelor de interes și împreună formează un întreg unitar.

Fig. 4 Peter Paul Rubens, *Coborârea de pe cruce.*

b. Părțile componente

Compoziția are următoarele părți componente:

- structura compozițională, reprezentată de liniile dreptunghiului în care este încadrată compoziția plastică (axe, diagonale), dar și de alte scheme compoziționale mai simple, vizibile în lucrare: o spirală, un triunghi etc.;
- elementele de limbaj plastic: punctul, linia, forma, culoarea sau valoarea, care devin elemente compoziționale;
- mijloacele de expresie, precum unitatea, echilibrul, contrastul, ritmul, acordul cromatic, centrele de interes, raportul plin–gol, care sunt toate subordonate unui sistem compozițional;
- procedeele tehnice și materialele, care influențează unitatea compozițională: pata picturală întâmplătoare sau modulată, modeleul, tenta plată, degradeul, valorația prin linie sau prin pată, prin divizare, uniformizare, suprapunere etc.

Fig. 5 Paul Klee, *Compoziție.*

Clasificarea compoziției, cu ajutorul elementelor menționate anterior, se face astfel:

- după structura compozițională sau după schema simplă vizibilă la prima vedere (simetrică sau asimetrică), spiralată, triunghiulară;
- după dispunerea elementelor compoziționale pe registre sau pe direcții compoziționale;
- după ritm, raport plin–gol, centre de interes și alte mijloace de expresie;
- după procedeele de lucru prin care se redă sau se sugerează realitatea.

Putem să distingem următoarele tipuri de compoziție:

1. compoziția plastică sau decorativă;
2. compoziția figurativă sau nonfigurativă;
3. compoziția deschisă sau compoziția închisă;
4. compoziția statică sau compoziția dinamică.

Aplicații

Ați învățat că o compoziție plastică poate fi închisă, dacă elementele compoziționale sunt grupate în jurul unui nucleu, și deschisă, dacă în pagină sunt surprinse fragmente dintr-o mulțime de elemente care pot să se desfășoare și în afara paginii. Identificați, analizând imaginile din această pagină, câte un exemplu din fiecare.

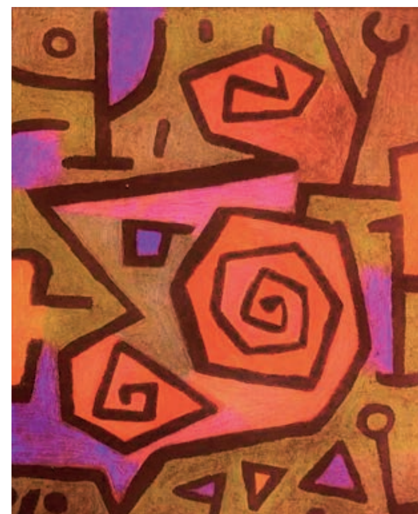

Fig. 6 Paul Klee, *Trandafiri eroici.*

Fig. 7 Georgeta Năpăruș, *Piața publică.*

Fig. 8 Paul Klee, *Senecio.*

Fig. 9 Edgar Degas, *Două dansatoare.*

1.2. Centrul de interes

a. Prezentare generală

Centrul de interes al unei compoziții reprezintă zona care atrage atenția la o primă privire a tabloului. Când compoziția are mai multe centre de interes, acestea conduc privirea în spațiul plastic și au ca efect descoperirea mesajului vizual. Centrele de interes pot fi în dialog sau pot evidenția două sau trei elemente opuse.

În funcție de centrele de interes, compozițiile se clasifică astfel:

1. compoziții fără centru de interes (compoziția cuprinde linii, forme egale, neaccentuate) *(Fig. 7)*;
2. compoziții cu un singur centru de interes *(Fig. 8)*;
3. compoziții cu două sau mai multe centre de interes *(Fig. 13)*.

Centrele de interes sunt create cu următoarele scopuri:

- pentru a atrage privirea spre cele mai importante personaje ale lucrării;
- pentru a atrage atenția către zonele de maximă tensiune (conflict), ale lucrării;
- pentru a conduce privirea în tablou, astfel încât firul narativ, sau mesajul, semnificația lucrării, să fie descoperit imediat.

Observați

Observați pictura lui Georges Seurat. Câte centre de interes remarcați? Dar în lucrarea lui Edgar Degas?

Fig. 10 Georges Seurat, *O după-amiază de duminică pe insula La Grande Jatte.*

b. Modalități de obținere a centrului de interes

Centrul de interes se poate realiza prin multe mijloace:

- axele compoziționale care sunt îndreptate sau se intersectează în aceste zone sugerând conflictul și concentrarea *(Fig. 12)*;
- zonele aflate în contrast cu dominanta compoziției (culori calde într-o dominantă rece, culori saturate într-o gamă de tente rupte, valori mai închise sau mai deschise față de restul lucrării);
- zonele în care se concentrează contrastele (clarobscur, cald–rece, alăturarea culorilor complementare) *(Fig. 13)*;
- zonele din lucrare care au fost elaborate cu cea mai mare precizie și cu atenție;
- zonele în care liniile sunt mai ritmate, mai aglomerate;
- zonele în care apar elemente decorative sau semne grafice;
- personajele care, prin acțiune sau aspect, conflict sau mișcare, atrag atenția;
- portretul care, prin emoția, starea, atitudinea sa, devine centru de interes.

Aplicații

Analizați lucrările din această lecție și observați unde sunt plasate centrele de interes. Artiștii nu își propun de fiecare dată să evidențieze unul sau mai multe centre de interes. Pe măsura ce se construiește lucrarea și culorile își găsesc locul pe pânză, numărul și poziția centrelor de interes se pot modifica.

Fig. 11 Lucrare executată de un elev.

Dicționar

Expresivitate – modalitatea în care sunt exprimate semnificația, mesajul, prin intermediul diverselor mijloace de expresie plastică.

Acord armonic – apropiere a culorilor prin asemănare, amestec sau treceri gradate.

Policromie – procedeu care implică o multitudine de culori (aici, o paletă prea largă de culori).

Textură – calitate tactilă a unei suprafețe pictate.

Vibrantă – (aici) suprafață care pare a vibra, a produce mișcare, prin multitudinea de nuanțe alăturate.

Fig. 13 Mircea Ciobanu, *Saltimbanci odihnindu-se.*

Fig. 12 El Greco, *Dezbrăcarea lui Hristos.*

Fig. 14 Lucrare executată de un elev.

Fig. 15 Lucrare executată de un elev.

Fig. 16 Lucrare executată de un elev.

Fig. 17 Lucrare executată de un elev.

1.3. Compoziția statică, compoziția dinamică

a. Prezentare generală

Care este primul semn că o compoziție este statică sau dinamică?

Priviți cu atenție principalele direcții de organizare a elementelor compoziționale. *Axele care dau direcția formelor* care alcătuiesc o compoziție pot clarifica dacă o compoziție este *ordonată, stabilă, echilibrată.*

Într-o compoziție sunt personaje care cad, își pierd echilibrul, sunt surprinse în plină mișcare, dar sunt și personaje care pot să mimeze sau să pozeze ore întregi în anumite posturi sau mișcări. Acestea nu ne dau neapărat impresia de mișcare, așa cum o fac personajele lui Giovanni (Gian) Lorenzo Bernini sau ale lui Peter Paul Rubens.

b. Compoziția statică

Compoziția statică ilustrează scene în care toate elementele par în repaus, în primul rând prin ordine și prin stabilitate.

Mijloacele prin care este redată impresia de static în compoziție pot fi:

- axele compoziționale pasive, stabile, care pot fi orizontale și verticale (*Fig. 18*);
- elementele compoziționale în care accentele sunt dispuse în dreapta și în stânga, echilibrat, chiar dacă au ritm;
- raporturile cromatice, care nu au contraste cromatice și valorice puternice, au acorduri armonioase, game cromatice și dominante;
- culori, nuanțe subtile, grizate care subliniază atmosfera de pace, de liniște și de concentrare *(Fig. 15)*;
- semnificația, iar uneori titlul lucrării, care sugerează subiecte care au legătură cu pacea, cu liniștea, cu calmul și cu stabilitatea.

Fig. 18 Lucrare executată de un elev.

b. Compoziția dinamică

Dacă axele indicate de așezarea personajelor și a elementelor compoziționale sunt predominant pe diagonală, atunci compoziția este dinamică și echilibrul se destabilizează, lăsând loc mișcării.

Mijloacele prin care recunoașteți compoziția dinamică sunt:

- axele compoziționale, care devin active, oblice, instabile, diagonale, zigzaguri, curbe și spirale *(Fig. 21)*, punând totul în mișcare;
- elementele compoziționale, care se dinamizează, se agită, se înclină, se dezechilibrează, cad sau zboară;
- corpul (mâinile, picioarele) personajelor, care în mișcarea lor au înclinații diferite;
- culorile intense, care strălucesc în raporturi cromatice pline de viață sau în contraste dramatice, accentuate, tensionate *(Fig. 19)*;
- suprafețele cromatice alcătuite cu o pensulație sau cu o textură vibrantă, picturală, care accentuează dinamismul compoziției;
- compozițiile dinamice, care, deși pot avea o cromatică bogată, sunt de multe ori foarte unitare și învăluite într-un clarobscur accentuat care le pune în valoare,
- semnificația, care, prin atmosferă, gesturi, mesaj, sugerează subiecte aflate în legătură cu sentimentele ieșite din comun, cu dramatismul, bucuria, extazul, joaca, acțiunea.

Compozițiile dinamice pot avea ca subiect: scenele istorice, scenele sportive, momentele de sărbătoare, jocurile de copii, dansurile etc.

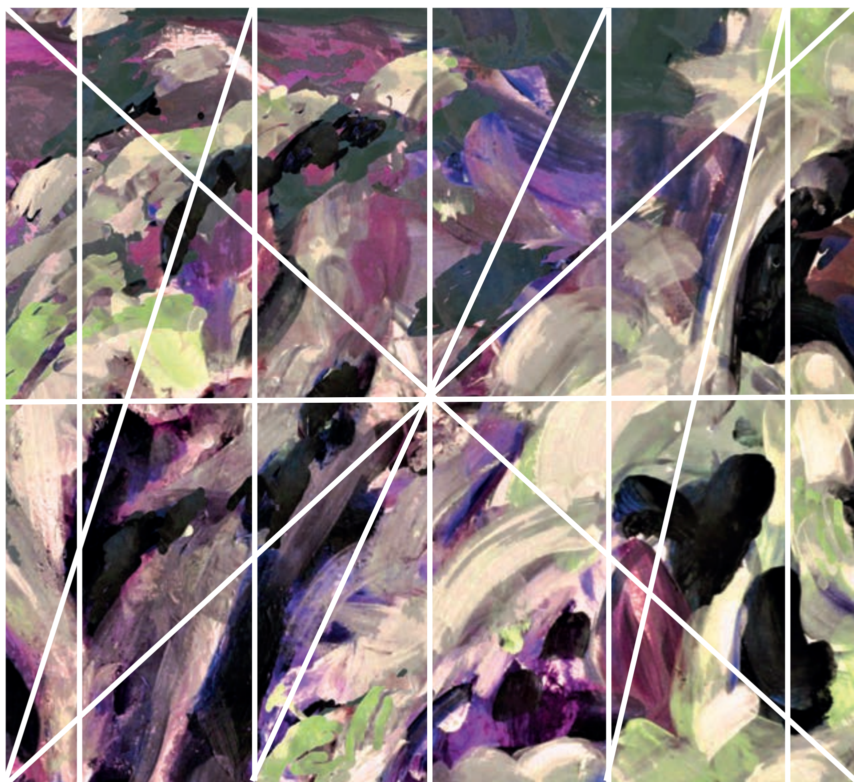

Fig. 23 Lucrare executată de un elev.

Fig. 19 Lucrare executată de un elev.

Fig. 20 Lucrare executată de un elev.

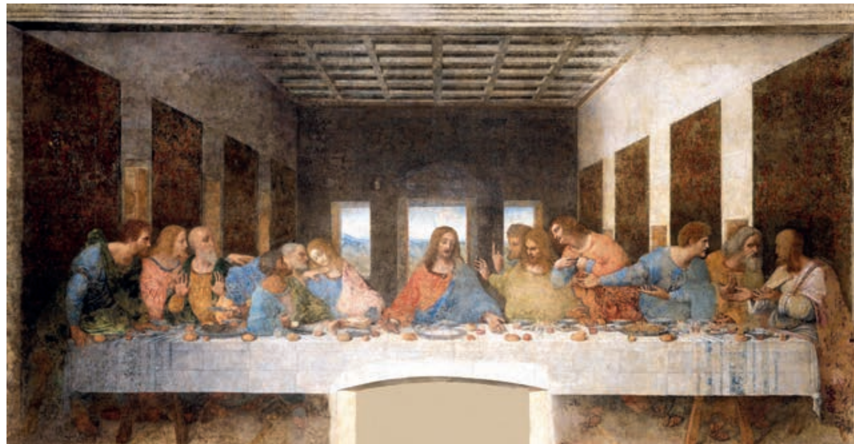
Fig. 21 Lucrare executată de un elev.

Fig. 22 Lucrare executată de un elev.

Analiza unei imagini

Leonardo da Vinci, *Cina cea de taină*

Semnificația, mesajul

Caracterul static al compoziției exprimă împăcare, pace, serenitate, coborând din centrul spiritual și compozițional al lucrării către restul personajelor care reacționează diferit la aflarea neașteptatei vești. Toate elementele și mijloacele de expresie utilizate compun această unitate armonică. Iisus Hristos, împăcat cu profeția pe care o vestește, tronează, armonizând toate mișcările și expresiile într-un echilibru perfect.

Un exemplu clasic de compoziție statică este faimoasa lucrare a lui Leonardo da Vinci *Cina cea de taină*, realizată în tehnica tempera pe tencuială uscată.

- *Subiectul* scenei este momentul care urmează mărturisirii pe care Iisus o face către apostoli că unul dintre ei îl va trăda. Leonardo tratează acest subiect ca pretext pentru crearea de atitudini și expresii cât mai variate.
- *Personajele*. Figura centrală este cea a lui Iisus, iar apostolii sunt așezați în dreapta și în stânga acestuia, în grupuri de câte trei, constituind astfel cinci zone de interes vizual. Personajele conduc privirea pe orizontală, de la apostoli către centrul tabloului.
- *Compoziția*, ordonată stabil prin verticalele dreptunghiurilor de pe pereții laterali și din fundal, este dominată de axe orizontale. Iată, așadar, o structură statică stabilă. Stabilitatea este subliniată și prin figura geometrică în care este încadrat Hristos, un triunghi echilateral.
- *Centrul principal de interes* este și centrul spiritual al tabloului, Iisus Hristos. El este evidențiat în contrast pe fundalul ferestrei centrale, ieșind în evidență pe fondul luminos ca o aură. Acest centru de interes este subliniat și prin perspectiva liniară, toate liniile de fugă ale plafonului și ale pereților având punctul unic de fugă plasat pe zona capului lui Iisus.
- *Mijloacele de expresie plastică*:
  - contrastul cald–rece este ușor temperat de patina timpului, culoarea cea mai saturată fiind albastrul în tonuri reci și care marchează patru accente asimetrice ce corespund altor patru accente calde;
  - contrastul închis–deschis este estompat și el de timp și de modeleul rafinat care merge spre un brun ce contribuie la unitatea compoziției, ca în procedeul *sfumato*, inventat de Leonardo, ce va declanșa clarobscurul dramatic specific barocului;
  - ritmul verticalelor și al orizontalelor contribuie de asemenea la marcarea caracterului static.

Descoperiți!

Analizați obiectivele, răspunzând următoarelor întrebări:

1. Care sunt elementele compoziționale care se repetă?
2. Care este felul reprezentării formelor: în 3D, cu volum și adâncime, în perspectivă sau în 2D, forme plane fără volum și adâncime?
3. Cum sunt echilibrul și simetria celor două compoziții? Comparați.
4. Cum vedeți mișcarea elementelor și a direcțiilor compoziționale în cele două lucrări? Comparați.
5. Ce contrast recunoașteti? Cum este contrastul?
6. Folosiți cuvinte-cheie pentru mesaj.

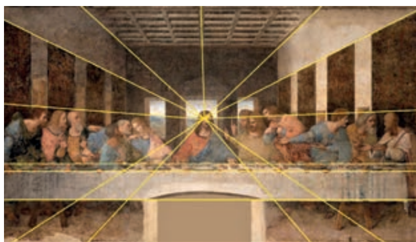

Fig. 24 Leonardo da Vinci, *Cina cea de taină*.

Tintoretto, *Cina cea de taină*

Pictura în ulei pe pânză a pictorului venețian Tintoretto *Cina cea de taină* are o structură compozițională dinamică.

- *Subiectul* narativ diferă ca moment față de cel al picturii lui Leonardo, fiindcă apostolii nu mai par surprinși, ci sunt preocupați de primirea primei euharistii.
- *Personajele.* Figura centrală este și aici figura lui Iisus Hristos, o sursă luminoasă pe fundalul închis. În afara personajelor obișnuite în această scenă, Hristos și apostolii, apar și două grupuri de îngeri luminoși, servitorii care accentuează dinamismul imaginii și chiar și o pisică și un câine.
- *Compoziția.* Masa celor treisprezece nu mai este o orizontală statică, ci este plasată dinamic pe o diagonală. Aceasta constituie axa principală a compoziției, ea fiind acompaniată de liniile de fugă ale plafonului și ale pavimentului. O altă linie oblică opusă diagonalei principale este reprezentată de umbra aruncată de capul personajului feminin din dreapta, jos, care îndreaptă atenția către figura lui Hristos.
- *Centrele de interes.* Compoziția prezintă trei centre de interes marcate puternic prin contrastul clarobscur. Centrul principal de interes este figura lui Hristos, deoarece aura i se profilează contrastant pe fundalul închis. Celălalt centru, mai mare ca suprafață, dar mai difuz și mai imaterial, este sursa de lumină artificială, înconjurată de flăcări și de îngeri. Bine marcată de contrast este și masa, împreună cu personajele luminoase și iluminate, diagonala care dă dinamismul îndrăzneț pentru acea epocă. Compoziția este marcată și de alte accente care sporesc dramatismul teatral și mistic al scenei.
- *Mijloacele de expresie plastică:*
  - contrastul clarobscur este foarte accentuat, sursele de lumină și personajele profilându-se pe fundalul foarte închis, nocturn;
  - contrastul cald–rece difuz este prezent tot prin accentele de albastru în contrast cu câteva tonuri calde;
  - ritmul creat prin plasarea pe diagonală a mesei, precum și prin formele personajelor dispuse pe oblice opuse, este alert.

Semnificația, mesajul

Atmosfera scenei este diferită de cea din lucrarea lui Leonardo. Din prima clipă creează o impresie de un dramatism accentuat, subliniat atât prin caracterul dinamic al compoziției, cât și prin contrastul clarobscur. Umbrele profunde, luminile strălucitoare și pline de mister contribuie la crearea unei scene încărcate de tensiune mistică. Aceste mijloace de expresie oglindesc semnificația religioasă a momentului, care prefigurează transformarea pâinii și a vinului în Trupul și Sângele lui Hristos.

Descoperiți!

1. De ce considerați că Leonardo a ales un contrast atenuat pentru lucrarea sa, în timp ce Tintoretto a preferat clarobscurul tensionat? Ce au încercat să exprime prin aceste acorduri?
2. Care este axa compozițională dominantă în fiecare dintre cele două compoziții și care este motivația pictorilor pentru alegerea lor?
3. De ce credeți că scena lui Leonardo se desfășoară în lumină de zi, în timp ce a lui Tintoretto este redată noaptea? Considerați că au gândit toate aceste alegeri pentru compozițiile lor?

Fig. 25 Tintoretto, *Cina cea de taină.*

Fig. 26 Ilustrație de modă.

2. Compoziția decorativă

2.1. Noțiuni introductive

a. Arta decorativă contemporană

Vă amintiți că o compoziție decorativă are tehnici, principii și procedee diferite de compoziția plastică. Un chenar, un ornament nu pot fi contemplate așa cum sunt contemplate picturile sau sculpturile, dar putem fi impresionați de ansamblul pe care îl decorează și îl înnobilează. S-au creat decoruri pline de fast, de o bogăție ornamentală de neimaginat.

Arta decorativă a atins în Orient culmile bogăției ornamentale și a continuat și în epoca bizantină, precum și în stilurile gotic, baroc, rococo. Compoziția decorativă cere foarte multă creativitate și surse de inspirație.

De obicei sunt preluate motive decorative deja create și aduse la nevoile și moda epocii.

S-ar putea crede că nimic nu ar mai putea fi creat, dar mereu apar ornamente și forme noi, iar artele decorative sunt mereu în schimbare. Totul se simplifică și se adaptează la nevoile momentului.

b. Designul vestimentar

Designul vestimentar, sau moda, este o artă care mereu a fascinat. Designul vestimentar exprimă foarte bine îmbinarea dintre aspectul utilitar al artei decorative și cel estetic. Hainele au rolul de a proteja corpul uman, dar și de a pune în valoare imaginea persoanei care le poartă, având uneori și rolul de a transmite un mesaj, referitor la statutul persoanei respective.

În funcție de acestea se combină într-un mod armonios texturile materialelor, culorile sau imprimeurile acestora.

Ca în orice compoziție decorativă, se poate alege o dominantă cromatică sau un acord cromatic care să se regăsească în toate piesele vestimentare.

Accesoriile au rolul de a adăuga accente care pun în valoare ansamblul. Astfel, avem accesorii de purtat pe cap (șapcă, pălărie), bijuterii, genți și încălțări care întregesc ansamblul vestimentar.

Fig. 27 Rebecca Grigorescu, schiță de proiect, cu mostre de material.

c. Arta ambientală

Compoziția decorativă își găsește adevărata valoare în aplicațiile ei. Designul ambiental, moda, decorația aplicată pe obiectele care ne înconjoară, toate sunt susținute de formele diverse ale compoziției decorative. Designul ambiental reprezintă o adevărată artă a organizării spațiului: de la aranjarea vitrinei unui magazin, proiectarea unei săli de spectacol sau a unui birou până la aranjarea interiorului unei locuințe, a unei grădini, a unui parc. În toate aceste spații, designerul combină o seamă de elemente cu care creează în final o atmosferă specială.

În funcție de destinație se ține cont de următoarele aspecte:

- dimensiunea spațiului de amenajat;
- dispunerea și proporția acestuia;
- sursele de lumină naturală sau artificială.

În funcție de aceste elemente se creează elementele utilitare sau de decor:

- mobilierul (materialele din care este realizat: lemn, elemente prefabricate, sticlă, metal);
- partea textilă (tapițeria cu care este împodobit mobilierul, draperii, cuverturi, covoare);
- obiectele de uz casnic;
- elementele decorative care au rolul esențial de a da ansamblului un accent expresiv;
- sursele de lumină artificială, care au rolul de a pune în valoare anumite zone ale interiorului.

Fig. 28 Design de interior.

Fig. 29 Piesă de mobilier.

 Aplicații

Analizați încăpererile de la *Fig. 28* și *30* din punct de vedere cromatic. Cum vă place să fie o cameră? În contraste cromatice sau în tonuri apropiate?

Fig. 30 Design de interior.

Fig. 31 Motiv floral stilizat.

Fig. 32 Motiv floral cusut.

2.3. Stilizarea

a. Prezentare

Chiar dacă lumea modernă simplifică mult lucrurile din punct de vedere ornamental, compoziția și principiile decorative tradiționale nu încetează să ne uimească și în prezent.

Elementele decorative au evoluat odată cu stilurile artistice, luând forme diferite în Renaștere, baroc sau rococo. În prezent motivele decorative se folosesc cel mai mult în imprimeuri pentru draperii, tapet, vestimentatie tapițerie etc.

Creativitatea artiștilor este stimulată în permanență de sursele de inspirație oferite de natură.

Înainte de a începe stilizarea, analizați câteva tehnici de transpunere a ornamentelor pentru a adapta stilizarea la material:

- ornamente specifice cusăturilor;
- ornamente specifice țesăturilor;
- ornamente specifice ceramicii;
- stilizări pentru imprimeuri;
- stilizări necesare în arhitectura de interior sau exterior (relief, mozaic, pictură murală).

Stilizarea este procedeul prin care sursele de inspirație (flori, animale și chiar personaje) sunt transformate treptat în ornamente, adică elementele figurative devin, prin interpretare, elemente decorative. Pentru a stiliza o floare, procedeele sunt multiple.

Fig. 33 Imprimeu din colecția Rijksmuseum Amsterdam.

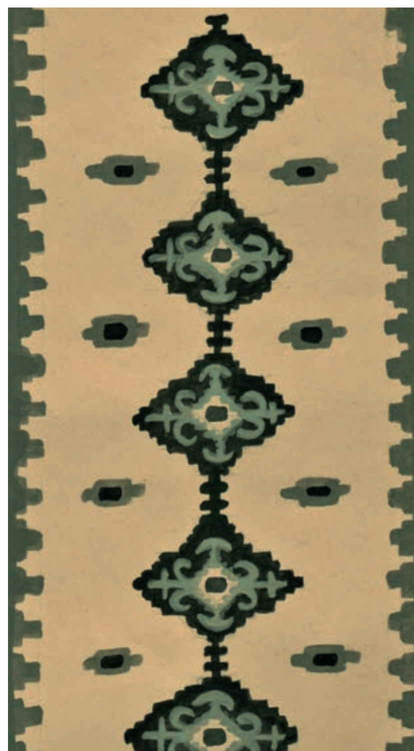

Fig. 34 Lucrare executată de un elev.

Fig. 35 Lucrare executată de un elev.

b. Etapele stilizării

Se poate alege pentru interpretare și stilizare o floare, o frunză, o pasăre. Noi alegem o floare, pe care o transformăm în motiv decorativ ușor de repetat.

- desenați floarea așa cum este, pentru a înțelege forma reală;
- analizați această formă și alegeți un mod de stilizare în funcție de materialul și de tehnica în care va fi transpusă;
- stabiliți formele esențiale ale florii, pentru a decide care va fi forma ornamentului; poate fi un cerc împărțit în părți egale;
- stabiliți dacă forma finală trebuie să aibă contururi curbe, modulate cursiv, sau linii geometrizate, unghiulare.

Stilizarea se face prin mai multe procedee:

- se poate face prin suprapuneri succesive de hârtie transparentă sau pe calc, modificând desenul de fiecare dată, până la simplificarea dorită;
- se poate folosi o hârtie cu caroiaj sau o foaie matematică dacă stilizarea se face geometric, cu linii drepte;
- se poate face făcând mai multe interpretări, până la găsirea formei dorite;
- se pot combina liniile drepte cu liniile curbe, dar forma finală trebuie să se adapteze tehnicii în care este realizat obiectul decorat;
- pentru a vizualiza efectul expresiv al stilizării, este nevoie să repetați ornamentul stilizat pe o bandă decorativă sau pe un pătrat împărțit în patru;
- între ornamentele obținute se pot adăuga forme mai mici.

Fig. 39 Ornament compus.

Fig. 36 Element de studiu.

Fig. 37 Schiță în peniță.

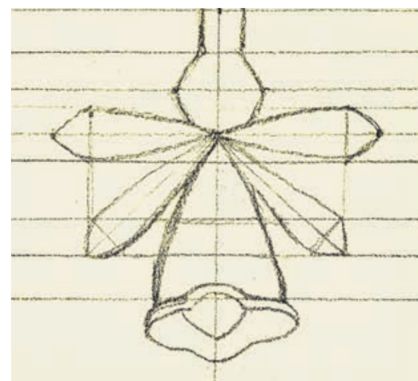

Fig. 38 a Prima etapă de stilizare.

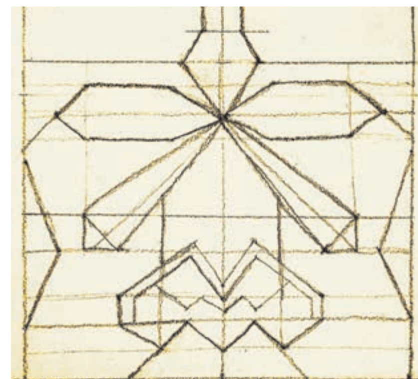

Fig. 38 b Stilizare finală.

Fig. 40 Lucrare executată de un elev.

Fig. 41 Lucrare executată de un elev.

2.3. Principiile compoziției decorative

Așa cum ați învățat la ritmul decorativ, ornamentele se repetă egal, constant, pentru a forma chenare, benzi, borduri, motive unice sau alte variante de compoziții decorative închise sau deschise. Principiile de bază ale compoziției decorative sunt repetiția, alternanța, simetria, dar și alte procedee prin care se organizează o rețea decorativă (gradația, progresia).

a. Repetiția

Repetiția a fost cel mai vechi procedeu prin care oamenii au descoperit că din simpla repetare a unei forme rezultă un ornament expresiv. Repetiția este un principiu de bază al compoziției decorative. Prin repetiție se creează ornamentele cu care se pot decora clădirile (la exterior și la interior), mobilierul, vestimentația și chiar picturile, prin ramele uneori bogat ornamentate. Tipuri de repetiție:

- repetiția simplă din elemente geometrice, care poate începe de la cerc, romb, triunghi;
- repetiția cu forme geometrice combinate și diversificate;
- repetiția de motive florale, zoomorfe, antropomorfe;
- repetiția de motive pe care le puteți vedea oricând pe clădiri (ove, baluștri, palmete, rozete etc).

b. Alternanța

Alternanța este tot o repetiție, dar îmbogățită cu alte elemente decorative. Sunt multe posibilități pentru a alterna un element decorativ cu altul. De obicei este un ormament principal și altul subordonat pentru a crea diversitatea.

Fig. 42 Lucrare executată de un elev.

Fig. 43 Lucrare executată de un elev.

Cum pot alterna ornamentele după forma, mărimea și poziția lor:
- alternanța dintre un element cu el însuși, așezat în altă poziție (pe diagonală, pe orizontală sau răsturnat);
- alternanța unui element cu același element, de mărimi și așezări diferite;
- alternanța dintre două elemente diferite sau egale ca formă și mărime.

Cum pot alterna ornamentele după felul lor:
- alternanța dintre elemente vegetale cu elemente zoomorfe;
- alternanța dintre două elemente vegetale diferite (o floare cu o frunză, o floare de trandafir cu una de lalea etc.);
- alternanța unui element figurativ cu un element geometric;
- alternanța dintre un element principal cu unul secundar.

Fig. 44 Ornament decorativ.

c. Simetria

Simetria provine din cuvântul grecesc *symetria*, care înseamnă „cu măsură, echilibrat“, și reprezintă o armonie perfectă între părțile componente ale unei structuri.

- Simetria se realizează în jurul unui punct care se va numi punct de simetrie, al unei axe, sau al unui plan de simetrie.
- Pentru motivele decorative plane se folosește axa de simetrie.
- Elementele desenate într-o parte a axei de simetrie se repetă identic, în oglindă, în cealaltă parte.
- În natură există foarte multe exemple de stucturi simetrice, de la forma unei frunze, până la forma corpului uman.
- În compozițiile decorative se folosesc frecvent și ornamente asimetrice, alternând cu cele simetrice.

Fig. 45 Ornament decorativ.

Fig. 47 Ornament decorativ.

Fig. 46 Ornament decorativ.

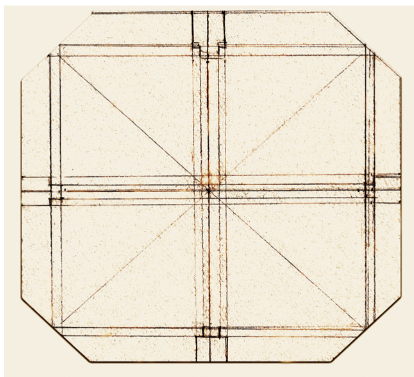

Fig. 48 Prima etapă în realizarea elementului decorativ.

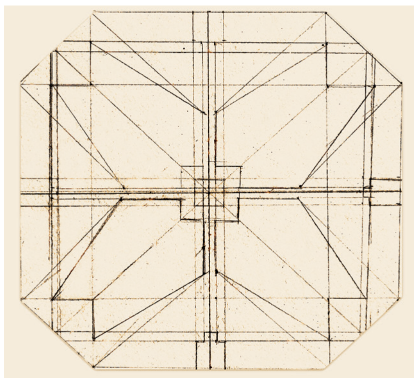

Fig. 49 A doua etapă.

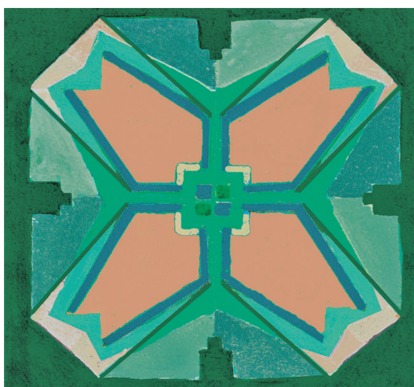

Fig. 50 Element decorativ, dominanta rece.

2.4. Jocul de fond

a. Prezentare

Compoziția decorativă, în funcție de poziția și de rolul ornamentului pe obiect, și se poate clasifica astfel:

- compoziția închise: *chenarul cu motivul unic*;
- compoziția parțial închisă: *bordura* închisă jos și *banda decorativă* închisă sus și jos;
- compoziția deschisă: *jocul de fond.*

Jocul de fond este compoziția care are ca limită doar marginea obiectului pe care îl decorează. Structura pe care este compus nu are limite, putând să se repete la nesfârșit. Este frecvent folosit termenul de *pattern*, un model construit pe o rețea, sau un modul repetabil.

Caracteristici:

- jocul de fond se realizează cu orice fel de ornamente;
- posibilitățile sunt nelimitate; se pot folosi de la simple cercuri repetate egal, până la complicate structuri geometrice sau preluări de elemente florale figurative;
- rețeaua pe care se construiește jocul de fond trebuie să semene ca formă cu elementul decorativ, adică pe o formă rotundă nu ne orientăm către un decor rectangular, de exemplu;
- elementele decorative se repetă simplu sau pot alterna cu alte elemente pe aceeași rețea sau pe o altă rețea suprapusă.

b. Etape

Urmăriți imaginile de la *Fig 48, 49, 50, 51*:

- stabiliți obiectul sau materialul pe care va fi transpus jocul de fond;
- alegeți un ornament stilizat sau geometric;
- desenați caroiajul;
- paginați formele simple de bază din care se compune ornamentul;
- adaugați elemente prin care se îmbogățește decorul;
- alternați pe intersecții cu alt ornament;
- colorați cu o gamă de culori calde sau reci, în funcție de obiectul decorat, de material sau chiar de elementul stilizat.

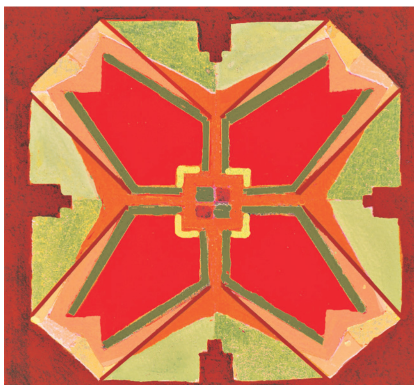
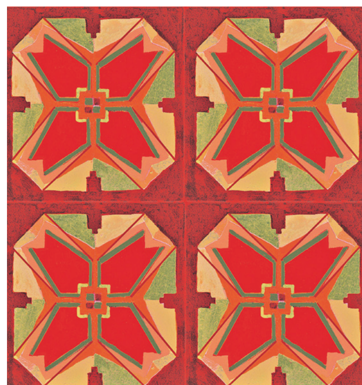

Fig. 51 Jocul de fond, dominanta caldă.

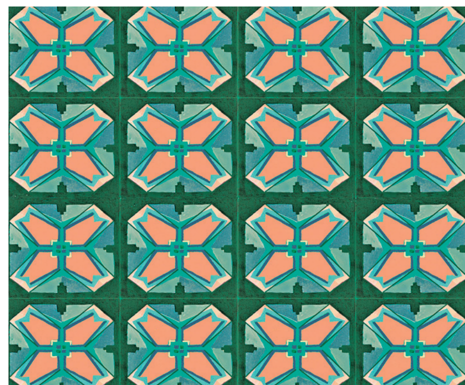

Fig. 51 Jocul de fond din 4 și 16 repetiții ale celor două variante de motive decorative.

Fig. 52 Imprimeu din colecția Rijksmuseum Amsterdam.

Fig. 53 Imprimeu din colecția Rijksmuseum Amsterdam.

Fig. 54 Imprimeu din colecția Rijksmuseum Amsterdam.

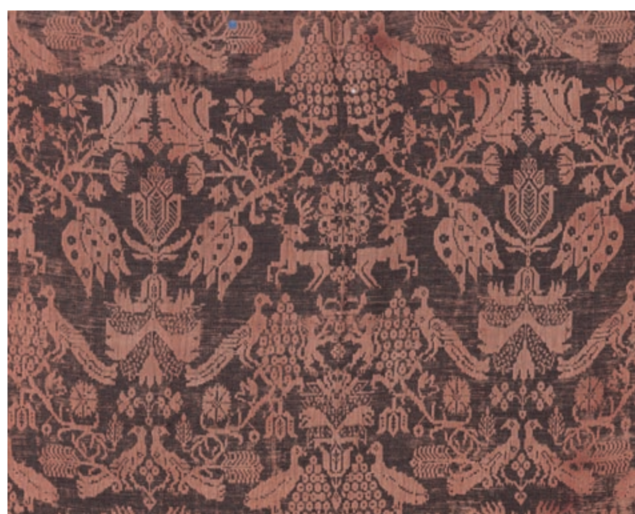

Fig. 55 Imprimeu din colecția Rijksmuseum Amsterdam.

Fig. 56 Frescă de la biserica din satul Arbore (detaliu).

Fig. 57 Ornament din pictura murală a unei biserici.

Fig. 58 Design de interior.

Fig. 59 Design de interior.

Fig. 60 Design de interior.

Analiza unui spațiu interior

Design de interior. Dormitor de copil

Fiecare spațiu interior al unei clădiri are o destinație precisă. În funcție de această destinație se adaptează și designul de interior El trebuie să susțină funcția camerei respective, adică să cuprindă toate elementele specifice: de exemplu tipul de mobilier, aranjarea acestuia, accesoriile, sursa de iluminat, toate aceste aspecte nu pot fi modificate fără să se țină cont de scopul lor. Astfel, în amenajarea unui dormitor se combină elementele necesare, esențiale cu cele opționale care au rol doar de decor.

În camera unui copil, în funcție și de vârsta acestuia, este foarte importantă dimensiunea patului, poziția acestuia în cameră, asocierea cu alte piese de mobilier cum ar fi un dulap de haine, biroul de lucru, dulapurile sau rafturile pentru cărți sau pentru alte materiale de școală, scaunele, sursele de iluminat artificiale. Interiorul unei camere este influențat și de modul în care intră lumina naturală. Aranjamentul de la *Fig. 58* este pus în valoare de lumina care intră filtrată prin jaluzelele orizontale ale ferestrei. De asemenea, este foarte important dacă dormitorul aparține unui singur copil sau este împărțit de doi sau de mai mulți frați.

Să luăm exemplul din imagine *(Fig. 59)*. Este vorba de un dormitor de copii, doi frați. Camera cuprinde două paturi care au fost aranjate prin suprapunere, cu scopul de a câștiga spațiu pentru activitățile din timpul zilei.

Tot în același scop, paturile au fost poziționate pe o latură a camerei, restul mobilei fiind distribuit pe aceeași latură și pe latura perpendiculară, pentru a păstra centrul camerei liber.

Elementele decorative ale cuverturii sau ale draperiilor unei încăperi dau impresia de echilibru și de veselie și trebuie să se asocieze armonios cu restul mobilierului. Atât ca formă, cât și cromatic, pernele decorative fac legătura dintre zona textilă și mobilier. Covorul moale și pufos și perdeaua transparentă, suavă, netezesc impresia uneori prea geometrică a camerei și creează o atmosferă mai intimă.

Aplicații

Analizați imaginile de la *Fig. 58*, *59*, *60* și motivați care dintre cele trei interioare vă plac din punct de vedere cromatic.

Aplicații

Lucrări de sinteză: compoziție plastică cu elemente decorative.

Știți din anii trecuți că o compoziție expresivă este o compoziție elaborată, pe care o realizați la teme pentru concursuri, expoziții sau numai pentru plăcerea de a lucra. Chiar dacă ați învățat care sunt principiile decorative, știți diferențele dintre ritmul plastic și cel decorativ. Elementele decorative au existat mereu în asociere cu compozițiile plastice, pentru că le dau multă expresivitate.

- Recapitulați elementele specifice compoziției decorative învățate în acest an și adăugați cunoștințele de anul trecut despre ritm.
- Pentru a vă pune în valoare cunoștințele într-un exercițiu care să demonstreze cât de necesare sunt competențele dobândite în viața de zi cu zi, faceți o aplicație pe un tricou sau pe orice alt obiect util.
- Realizați un desen-studiu cu elemente de limbaj plastic cât mai expresive.
- Alegeți o gamă compusă armonioasă cu diferențe evidente de închis–deschis care să creeze un centru de interes.
- Decorați cu puncte și linii pentru a crea ritmuri și pentru a sublinia motivele care se repetă sau alternează.

Fig. 61 Lucrare executată de un elev.

Fig. 62 Lucrare executată de un elev.

Fig. 63 Lucrare executată de un elev.

Fig. 64 Ilustrație de modă.

Aplicații

În imaginea alăturată avem un crochiu de modă (design vestimentar).

- Cu ce tip de lucrări artistice se aseamănă ansamblul vestimentar, cu lucrările bidimensionale sau cu cele tridimensionale?
- Ce se observă la prima vedere, silueta, figura întreagă, sau detaliile, părțile vestimentației?
- Care este forma generală a siluetei, în care poate fi încadrată? (Exemplu: formă de clepsidră, de clopot, de con, de coloană zveltă.)
- Care este zona care iese în evidență la prima privire? Care este centrul de interes al ținutei?
- Pe ce traseu circulă privirea atunci când treceți în revistă ținuta personajului?
- Care sunt componentele, piesele de vestimentație din care este alcătuit?
- Care este relația dintre închis și deschis în cazul acestui ansamblu vestimentar?
- Ce raporturi cromatice observați între părțile ansamblului (un acord armonic, un contrast)?
- Ce materiale, ce texturi pot fi sesizate în cadrul ținutei?
- Ce accesorii sunt adăugate ținutei și în ce mod îmbogățesc acestea ansamblul?
- În opinia voastră, pentru ce situație este potrivită această ținută (casual, office, cocktail, seară)?
- Desenati o ținută de școală care trebuie să aibă o dominantă cromatică caldă și să fie lejeră și comodă.
- Cum caracterizați veșmintele din imaginile de mai jos? Sunt imagini din reviste din anii 1930–1940. Observați că rochiile au imprimeuri prin care puteți identifica aspecte din una dintre lecțiile studiate.

Fig. 65 Stampă japoneză.

Fig. 66 Ilustrație de modă.

Fig. 67 Ilustrație de modă.

Aplicații

Priviți cu mare atenție cele două lucrări ale pictorului Pablo Picasso, *Homar și pisică* și *Trei femei la fântână*. Descoperiți, analizând vizual, care dintre compoziții este statică și care este dinamică.

- Ce forme (elemente compoziționale) observați în fiecare dintre ele?
- Cum este construită structura compozițională a primei lucrări de la *Fig. 68*? Care sunt liniile, direcțiile, axele principale? Dar în cazul celei de la *Fig. 69*? Identificați diagonalele sau alte direcții oblice, axele sau alte direcții verticale și orizontale.
- Care considerați că este centrul de interes al primei lucrări? Prin ce modalitate plastică este acesta obținut vizual? Dar în cea de a doua lucrare?
- Cum apare linia ca element de limbaj plastic în cele două lucrări? Cum o puteți descrie? Este liniștită, curge lin, sinuos, sau se învolburează, se frânge, se agită?
- Ce raport cromatic apare în prima lucrare? Este un raport armonic sau un contrast? Dar în lucrarea a doua?
- Cum sunt redate volumele celor trei femei din lucrarea de la *Fig. 69*? Observați modeleul, trecerile gradate de la lumină la umbră? În cazul *Fig. 68,* este prezentă redarea volumului?
- În ce mod este exprimat ritmul formelor și al culorilor în compoziția de la *Fig. 68*? Dar în lucrarea de la *Fig. 69*?
- Care este semnificația sau mesajul fiecăreia dintre cele două imagini? Prin ce mijloace este transmisă aceasta în cele două cazuri?
- După ce am trecut prin criteriile după care poate fi analizată o compoziție, care este concluzia? În ce imagine avem de a face cu o compoziție statică și în ce imagine cu o compoziție dinamică?
- Realizați schițe după aceste lucrări.
- Simplificați formele figurative reprezente de Picasso și transformați-le în forme nonfigurative, pentru a accentua caracterul static și cel dinamic.

Căutați pe internet o compoziție statică și o compoziție dinamică din opera artistului Pablo Picasso. Salvați imaginile și trimiteți-le colegului de bancă. Fiecare va trasa cu creionul digital principalele direcții compoziționale. Trimiteți înapoi colegului lucrarea și comentați fiecare rezultatul exercițiului.

Fig. 68 Pablo Picasso, *Homar și pisică.*

Fig. 69 Pablo Picasso, *Trei femei la fântână.*

Evaluare

1. Cum definiți compoziția plastică?

2. Alegeți dintre următoarele variante doar pe cele care descriu modalități de obținere a centrelor de interes:

a. axe compoziționale intersectate în zona maximă de contrast;
b. contraste atenuate, gamă de griuri;
c. contraste tensionate, cromatic sau valoric;
d. intersecția liniilor de fugă principale, culori saturate pe fundal grizat.

3. Direcțiile unei compoziții statice pot fi:

a. diagonale;
b. orizontale;
c. orizontale sau/și verticale.

4. Direcțiile unei compoziții dinamice pot fi:

a. verticale;
b. oblice și/sau diagonale;
c. curbe, spiralate.

5. Care dintre următoarele afirmații sunt corecte:

a. În compozițiile statice, acordurile cromatice care domină sunt armonice, în timp ce, în compozițiile dinamice, sunt utilizate contraste mai accentuate.
b. În compozițiile statice personajele sunt plasate pe axe oblice, în timp ce, în compozițiile dinamice, personajele au axe verticale.
c. Caracterul static este subliniat prin agitația tușelor, vibrația texturilor, iar caracterul dinamic, prin treceri gradate subtile.

6. Stilizarea unei forme constă în:

a. încadrarea motivului în forme geometrice simple;
b. simplificarea unei forme;
c. simplificarea și geometrizarea formei, cu păstrarea esenței acesteia.

7. Repetiția motivelor decorative se realizează:

a. doar cu elemente identice;
b. cu elemente egale ca mărime, dar de altă formă și de altă culoare;
c. repetând motivul, alternând poziția.

8. Alternanța în arta decorativă se poate realiza:

a. între motive identice, alternând culorile;
b. doar cu motive geometrice sau vegetale;
c. alternând forma, culoarea și poziția.

9. Care sunt asemănările dintre compoziția decorativă și cea plastică? Ce le diferențiază în primul rând?

Ce aţi învăţat din acest capitol?

- Să utilizați diverse expresivități ale elementelor de limbaj plastic în compoziții.
- Să descoperiți structuri compoziționale, principalele axe de compoziție în lucrări consacrate.
- Să recunoașteți și să evidențiați modalități de obținere a centrelor de interes în compoziții.
- Să recunoașteți și să comparați structuri compoziționale statice și dinamice.
- Să formulați analize de imagine ale unor lucrări cunoscute sau ale lucrărilor clasei.
- Să elaborați compoziții simple pornind de la structuri compoziționale statice și dinamice.
- Să explorați domenii ale artelor decorative contemporane.
- Să realizați motive decorative prin procedeul stilizării.
- Să utilizați principiile artei decorative în crearea unui joc de fond.

Aplicați!

- **Ați observat structurile compoziționale ale marilor artiști. Acum sunteți pregătiți să creați compozițiile voastre. Trasați axe verticale și orizontale, cu atenție la echilibrul acestora în pagină. Construiți forme inspirate din realitate sau abstracte, în funcție de sugestiile formelor create prin trasarea axelor. Alegeți o gamă cromatică sau un contrast pentru compoziția rezultată și susțineți-o într-o tehnică de pictură cu culori de apă sau într-o tehnică la alegere.Care este tipul de compoziție rezultat în urma acestui exercițiu? Aveți exemplu lucrările de la** *Fig. 72, 73, 74, 75.*

- **Priviți cu atenție lucrarea** *Femeie în fața acvariului* **de Henri Matisse (***Fig. 70***).**
  – Care sunt liniile ce domină întreaga compoziție, axele pe care sunt plasate elementele compoziționale (linia mesei, crengile de brad, portretul femeii, direcția privirii, acvariul, panourile din fundal)?
  – Care este impresia generală a tabloului, starea pe care o inspiră?
  – Care este gama cromatică utilizată, ce implicație are aceasta în expresivitatea compoziției?
  – Prin ce alte mijloace a reușit artistul să redea caracterul accentuat static?

- **Alături, la** *Fig. 71,* **puteți observa o lucrare a pictorului Théodore Géricault,** *Pluta Meduzei***.**
  – Ce axe principale observați în dispunerea personajelor și a celorlalte elemente compoziționale?
  – Care sunt direcțiile principale ale acestor axe?
  – Ce impresie de ansamblu vă dă imaginea?
  – Care este contrastul cromatic ce primează și accentuează tensiunea dramatică?
  – De ce putem spune că lucrarea este o compoziție dinamică?

Fig. 70 Henri Matisse, *Femeie în fața acvariului.*

Fig. 71 Théodore Géricault, *Pluta Meduzei.*

Fig. 72 Lucrare executată de un elev.

Fig. 75 Lucrare executată de un elev.

Fig. 74 Lucrare executată de un elev.

Fig. 73 Lucrare executată de un elev.

Arta pe teritoriul României

Periodizare pe milenii și secole

1. Primele manifestări artistice

1.1. Preistoria

a. Prezentare generală

Arta, ca formă de cunoaștere a lumii, sau ca modalitate de exprimare, se manifestă din preistorie.

Omul primitiv a avut nevoie de unelte și de arme pentru a vâna și pentru a se apăra. A simțit nevoia de a le perfecționa și de a le înfrumuseța totodată.

În funcție de materialele din care au fost confecționate uneltele și armele, se disting epoca pietrei și epoca metalelor.

Epoca pietrei se împarte în *paleolitic* (epoca veche a pietrei, cioplite) și în *neolitic* (epoca nouă a pietrei, șlefuite), iar epoca metalelor se împarte în *epoca bronzului* și *epoca fierului*.

Fig. 1 Gânditorul și perechea sa feminină.

Fig. 2 Figurină antropomorfă.

Fig. 3 Figurină zoomorfă.

b. Paleoliticul

Paleoliticul a început odată cu apariția omului și a durat sute de mii de ani.

- Pe teritoriul României au fost descoperite unelte de piatră sau de os, obiecte funcționale frumoase, ca, de pildă, vârfurile de suliță sau topoare de mână.
- În neolitic (acum 8 000 de ani) omul primitiv a modelat figurine reprezentând reni, bizoni, mamuți, care au fost primele sculpturi, și vase de ceramică.
- Cu mult spirit de observație a creat figurine zoomorfe și, inspirat de semeni, a realizat forme antropomorfe, feminine și masculine. Exemple de forme antropomorfe sunt Gânditorul de la Hamangia și perechea sa feminină, descoperite în Dobrogea *(Fig. 1)*.
- La început vasele de ceramică erau modelate cu mâna, fără roata olarului, și nu erau arse, ci doar uscate la soare. Apoi lutul întrebuințat de meșterii olari a fost din ce în ce mai fin, iar vasele au fost arse la temperaturi foarte înalte *(Fig. 5)*.
- Motivele decorative neolitice sunt geometrice, alcătuite din linii paralele, triunghiuri, cercuri, spirale și zigzaguri.
- Cele mai frumoase vase pictate în epoca neolitică au fost descoperite la Cucuteni, nu departe de orașul Iași. Culorile utilizate au fost roșul, apoi brunul, negrul pe fond alb sau albul pe fond închis.

- Motivele ornamentale de pe vasele pictate de Cucuteni sunt formate din spirale, conturate cu linii subțiri, de altă culoare sau cu alb.
- Spirala și curba sinuoasă sunt tipice pentru civilizația dunăreană.
- În epoca bronzului predomină metalul, dar crearea obiectelor de piatră, de os sau de ceramică va continua.

Fig. 4 Vas de ceramică de Cucuteni.

c. Epoca fierului și formarea artei dacice

În această perioadă se dezvoltă meșteșugul metalurgiei, iar arta are un caracter militar. Armele sunt decorate cu figuri antropomorfe și zoomorfe și sunt cunoscute drept arme de paradă.

Unul dintre cele mai bune exemple de arme de paradă, ce dovedește progresul tehnic în prelucrarea metalului prețios, este Coiful de la Coțofenești.

- Recunoaștem progresul tehnic, datorită prelucrării metalului prețios. Coiful este lucrat în aur masiv și cântărește aproximativ 1 kg.
- Este un coif princiar, de paradă, ce prezintă rozete conice dispuse în rânduri orizontale.
- Frontal imaginează o pereche de ochi proeminenți cu sprâncene duble menite să înspire groază, iar pe obrăzarele fixe dreptunghiulare sunt reprezentate scene de sacrificiu.
- Dorsal prezintă două registre decorate cu oameni și animale fantastice.

Elementele decorative caracteristice epocii dacice sunt geometria, simetria, alternanța, motivele vegetale și geometrice.

Ceramica nobiliară era pictată cu multă grijă și lustruită, modele decorative erau de moștenire neolitică, având influențe orientale, corintice sau atice, cu figuri negre.

Fig. 5 Vas binoclu.

Observați!

Observați cu atenție *Fig. 4–7.* Ce elemente de limbaj plastic sunt specifice vaselor și coifului de la Coțofenești? Care este raportul plin–gol dintre elementele de limbaj și fond? Știați că oamenii care se ocupau cu decorarea obiectelor aveau „teamă de vid“, teama de a lăsa spații goale? Acest lucru s-a transmis urmașilor, astfel încât și acum, în anumite zone, există tendința de a umple toate spațiile cum motive decorative.

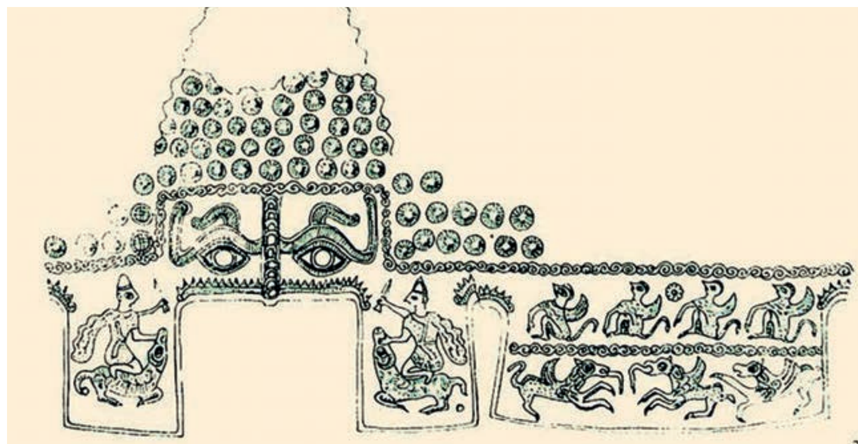

Fig. 7 Coiful de la Coțofenești (desfășurare).

Fig. 6 Coiful de la Coțofenești.

Fig. 8 Cavalerul trac, reprezentare.

Fig. 9 Cavalerul trac, reprezentare.

1.2. Arta daco-getă

a. Prezentare generală

Arta daco-getă este o creație originală, produsul unei societăți ieșite din perioada comunei primitive. Dezvoltarea sa a fost întreruptă brusc de cucerirea romană, care a deschis un nou capitol în istoria artei pe teritoriul României.

Odată cu cucerirea Daciei a apărut o artă romană de tip provincial, inspirată de modele romane, de influențele elenistice venite dinspre coloniile grecești de la Marea Neagră, precum Histria, Callatis și Tomis, și de tradițiile daco-getice.

b. Sculptura

Sculptura prezintă două aspecte:

- aspectul aulic este reprezentat de copiile statuilor de import executate după originalele lucrate la Roma, realizate pentru propaganda imperială în provincii;
- aspectul local reprezenta gustul și tendințele locale.

Caracteristică sculpturii daco-gete este tendința către decorativ a redării vestimentației, cu pliuri în triunghiuri concentrice sau șiruri de pliuri paralele, fie oblice, fie verticale.

Un exemplu de sculptură cu influențe romane este basorelieful „Cavalerul Trac“, în care remarcăm tendințele către abstractizare și redarea convențională a elementelor vestimentare. Însă, dacă privim cu atenție chipul personajului, observăm că trăsăturile feței sunt realiste. Artistul local a încercat să redea cât mai fidel trăsăturile feței cavalerului.

O categorie deosebită o formează arta funerară. S-au păstrat patru tipuri de monument funerar: aedicola, altarul, stela și medalionul. Un exemplu este „Tanathos cu fiii“.

Fig. 10 Statuete de Tanagra.

Fig. 11 Mozaic din portul Tomis.

c. Artele decorative

Datorită coloniilor grecești și Imperiului Roman, pe teritoriul Daciei s-au dezvoltat bijuteria, ceramica, sticlăria și mozaicul pavimentar, precum cel de la Histria realizat din calcar alb cu bob fin și bucăți de sticlă colorată *(Fig. 11)*.

d. Arhitectura

Arhitectura cuprinde construcții militare (cetăți, turnuri de apărare), civile (bazilica) și religioase (temple), dintre care:

- castrul, care este o așezare cu caracter militar cu trei zone incluse într-un patrulater:
  - zona cazărmii soldaților;
  - zona locuințelor ofițerilor;
  - zona magaziilor și a depozitelor de alimente.
- bazilica, o construcție larg răspândită care este alcătuită dintr-o sală rectangulară, împărțită în trei nave inegale despărțite prin șiruri de arcade sprijinite pe coloane;
- trofeele, precum monumentul de la Adamclisi, care are caracter triumfal și este decorat cu basoreliefuri ce înfățișează bătăliile purtate de împăratul Traian pe teritoriul dacic.

Aplicații

Observați imaginile reprezentând basorelieful „Cavalerul Trac", de la *Fig. 8* și *9* și analizați dinamica prezentă în compoziție. Observați proporțiile și raportul dintre elementele componente. Realizați din pastă modelatoare o placă dreptunghiulară. Zgâriați desenul compoziției ca în *Fig. 12*. Adăugați treptat pastă modelatoare în straturi fine pentru a reda volumetria specifică basoreliefului (*Fig. 13, 14*).

Fig. 15 Monumentul de la Adamclisi.

Fig. 12 Prima etapă, schițarea personajului.

Fig. 13 A doua etapă, aplicarea pastei.

Fig. 14 A treia etapă, forma finală.

Dicționar

Epoca primitivă – perioadă de la începutul societății umane.

Antichitate – epocă a civilizației vechi, în special a celei greco-romane; obiect antic, monument vechi, rămășiță istorică.

Zoomorf – care reprezintă, în diferite tehnici și materiale, animale stilizate.

Antropomorf – care reprezintă, stilizată și interpretată, figura umană.

Preistorie – epocă în istoria umanității de la apariția omului și până la apariția primelor izvoare/texte scrise.

Castru roman – lagăr militar fortificat, construit în punctele strategice importante.

Fig. 16 Catedrala catolică Sfântul Mihail din Cluj, absidă.

Fig. 17 Catedrala catolică Sfântul Mihail din Cluj, nava centrală.

2. Evul Mediu

2.1. Stilul romanic

a. Prezentare generală

Stilul romanic se manifestă pe teritoriul României, din sec. X până în sec. XII. Acest stil este întâlnit cu precădere în arhitectură, domeniu redus la trei construcții importante: cetatea, mânăstirea și biserica.

Stilul romanic se manifestă doar în Transilvania, teritoriu care a avut relații politice și economice cu statele vecine din Apus. Un rol important în răspândirea unor elemente romanice l-au avut și coloniștii sași, veniți în Transilvania începând din sec. XII.

b. Arhitectura religioasă

Cea mai importantă preocupare artistică a fost arhitectura religioasă.

- Acum s-au construit primele biserici de tip bazilical sau de tip sală, ultimul model fiind influențat de arta germană.
- În perioada de apogeu a stilului romanic s-a construit catedrala catolică Sfântul Mihail din Alba Iulia. Aceasta este alcătuită din trei nave și două turnuri clopotniță. Portalurile (intrările) și capitelurile coloanelor au un decor bogat ornamentat.
- În comunitățile ortodoxe din Transilvania, construcțiile sunt mai modeste. Biserica Sântămărie Orlea, care prezintă elemente de decorație specifice ortodoxiei bizantine, este o construcție de tip sală, cu bolți în cruce și turnuri clopotniță.
- Biserica de la Densuș este alt exemplu de arhitectură ortodoxă care utilizează elementele de arhitectură romanică. Decorațiunile interioare și exterioare sunt modeste, dar biserica din Densuș este una dintre cele mai vechi și mai frumoase din România.

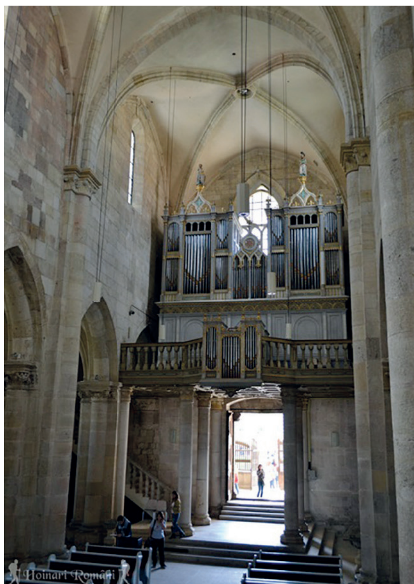

Fig. 18 Catedrala catolică Sfântul Mihail din Alba Iulia, interior (stânga), întreagă (mijloc), portal (dreapta).

2.2. Stilul gotic

a. Prezentare generală

Stilul gotic se manifestă în sec. XIV–XV. Arhitectura în stil gotic se caracterizează prin impresia de verticalitate, de ridicare la cer, redată de:

- înălțimea zidurilor, datorată sistemului de bolți cu arce intersectate;
- prezența unor contraforți, coloane plasate în exteriorul zidului cu rolul de a sprijini peretele construcției;
- arcurile ogivale care se întretaie formând un unghi ascuțit (*Fig. 18*).

b. Stilul gotic în Transilvania

Stilul gotic influențează și arhitectura de pe teritoriul României, mai ales în Transilvania, datorită rapidei dezvoltări a orașelor din provincie. Stilul gotic este răspândit de meșterii pietrari și de pictorii veniți din mai multe zone ale Europei.

În sec. XIV și XV s-au construit cetățile pentru apărarea orașelor Sibiu, Aiud, Sighișoara, Brașov, cetățile țărănești la Râșnov, Biertan, Prejmer și cetățile nobiliare, dintre care cele care au aparținut nobililor români au fost cele de la Colț, Mihăilești și Oncești.

Castelul Corvinilor de la Hunedoara este una dintre cele mai frumoase reședințe nobiliare din Transilvania, în construcția sa fiind îmbinate elemente specifice stilului gotic cu elemente renascentiste.

Cele mai importante edificii religioase realizate în stil gotic sunt catedralele din Sibiu, Sighișoara, Cluj, Târgu Mureș și Brașov.

Catedrala romano-catolică Sfântul Mihail din Alba Iulia. Construcția catedralei a început în sec. XI, însă marea invazie tătară din 1242 a distrus-o parțial, ea fiind reconstruită către sfârșitul sec. XIII într-un stil romanic cu influențe gotice.

- Este catedrala cea mai veche și, totodată, cea mai lungă din țara noastră, nava centrală măsurând aproximativ 93 de metri, cam cât lungimea unui stadion de fotbal din zilele noastre.
- Planul construcției este unul de tip bazilical, în cruce latină, cu trei nave, cu două turnuri clopotniță pe fațadă și cu o absidă alungită.
- Exteriorul catedralei este auster, iar zidurile masive sunt sprijinite pe contraforți.
- Ferestrele sunt puține la număr, de mici dimensiuni, fiind ori semicirculare, ori ogivale.
- În interior întâlnim bolți în cruce specifice goticului, sprijinite pe pilaștri și pe coloane adosate.

Biserica Sfântul Mihail din Cluj este unul dintre cele mai cunoscute monumente de arhitectură gotică din Transilvania, construcția fiind terminată în sec. XIV.

- Biserica este una de tip hală, cu boltă pe ogive și altare laterale.
- Deasupra intrării se află un altorelief ce îl înfățișează pe sfântul Mihail.
- Numeroasele vitralii realizate din sticlă colorată filtrează lumina, transmițând vizitatorului o impresie puternică.

Fig. 19 Catedrala catolică Sfântul Mihail din Cluj, arcuri ogivale.

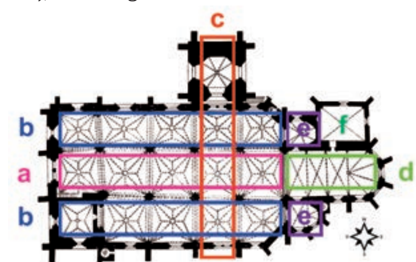

Fig. 20 Biserică catolică: Plan și elevație.

Descoperiți!

Biserica catolică Sfântul Mihail din Cluj este structurată după cum urmează:

- **Nava centrală** (a) este spațiul care conduce către altar. Îi corespunde un portal bogat decorat. Exemplu: *Fig. 16*.
- **Navele laterale** (b) sunt spațiile alipite navei centrale.
- **Transeptul** (c) este spațiul perpendicular pe cele trei nave.
- **Altarul** (d) este așezat întotdeauna spre răsărit (est), direcția de unde răsare soarele.
- **Absidele altarului** (e) reprezintă nișe semicirculare, corespunzătoare altarului.
- **Turnul clopotniței** (f).

Fig. 21 Biserica Arbore, fereastră.

2.3. Arta bizantină

a. Prezentare generală

În Țara Românească, în sec. XIV s-au făcut numeroase împrumuturi din repertoriul decorativ transilvănean, moldovenesc, îndeosebi în ceea ce privește arhitectura religioasă. De exemplu, în cazul bisericii domnești Sfântul Nicolae de la Curtea de Argeș, s-a folosit planul în cruce greacă cu turlă centrală, iar la biserica mânăstirii Cotmeana s-a folosit alternanța șirului de cărămidă cu mortar.

În ceea ce privește iconografia, cel mai valoros ansamblu de pictură bizantină din Țara Românească se regăsește tot la Biserica Domnească de la Curtea de Argeș. În Moldova foarte importante sunt frescele exterioare ale mânăstirilor Voroneț sau Arbore.

b. Arhitectura

Fig. 22 Biserica din satul Arbore, portal în rezalit.

Biserica mânăstirii Voroneț este una dintre cele mai frumoase ctitorii ale lui Ștefan cel Mare.

- Construcția are un plan trilobat, turla este cu boltă moldovenească, iar pridvorul este unul închis.
- În cazul acestei construcții, arhitectura este subordonată picturii, fapt ce a dat construcției o mare eleganță.
- Peretele de vest al pridvorului este plin, fără nici o deschidere, iar pe zidurile exterioare biserica este pictată din temelie până în streașină.
- Pictura exterioară, reprezentând Judecata de Apoi, este considerată cel mai frumos ansamblu pictural al artei medievale moldovenești datorită înaltului său nivel artistic. De aceea, biserica mânăstirii Voroneț este supranumită și „Capela Sixtină a Răsăritului".
- Frescele se deosebesc prin coloritul viu, cu dominantă de verde și albastru în fond, cu figuri biblice afișând atitudini firești, reprezentate într-o compoziție desfășurată pe patru registre.
- O notă distinctă a acestor fresce o constituie introducerea în compoziție a elementelor folclorice, precum arhanghelii care suflă în bucium și în instrumente muzicale specifice păstorilor moldoveni.
- După dispariția Imperiului Bizantin, domnii români au sprijinit arta religioasă ortodoxă.

Fig. 23 Biserica mânăstirii Voroneț.

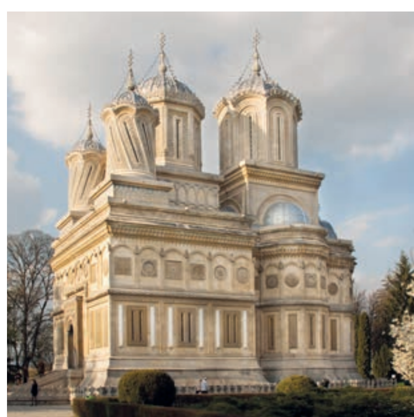

Fig. 24 Biserica mânăstirii Curtea de Argeș.

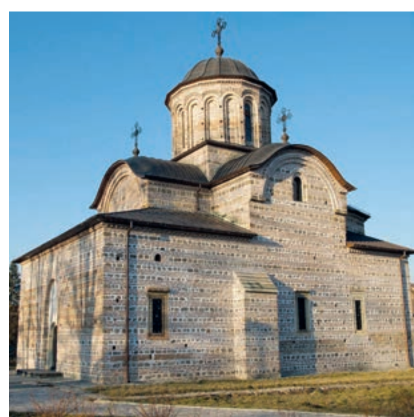

Fig. 25 Biserica Domnească, Curtea de Argeș.

Biserica Domnească din Curtea de Argeș. Este un exemplu clasic al arhitecturii bizantine din Țara Românească caracterizat prin monumentalitate.

- Planul acestei biserici este în cruce greacă înscrisă.
- Fațadele se remarcă printr-o alternanță compusă din fâșii cenușii și benzi roșii, formate din câte trei șiruri de cărămizi aparente.

Deși sunt reprezentative pentru arta bizantină, edificiile religioase ortodoxe primesc influențele gotice. Acestea au o pondere redusă în Țara Românească. În Moldova, ponderea este mai mare, însă doar la nivel decorativ, la ornamentele ferestrelor și la portalurile cu nervuri. Exemple de influențe gotice avem pe fațada vestică a bisericii mânăstirii Neamț, la biserica mânăstirii Putna, pe fereastra absidei altarului mânăstirii Voroneț, la intrarea în biserica „Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul“ din satul Arbore, care se face printr-un portal în stil gotic.

Fig. 26 Mânăstirea Putna, ferestre în stil gotic.

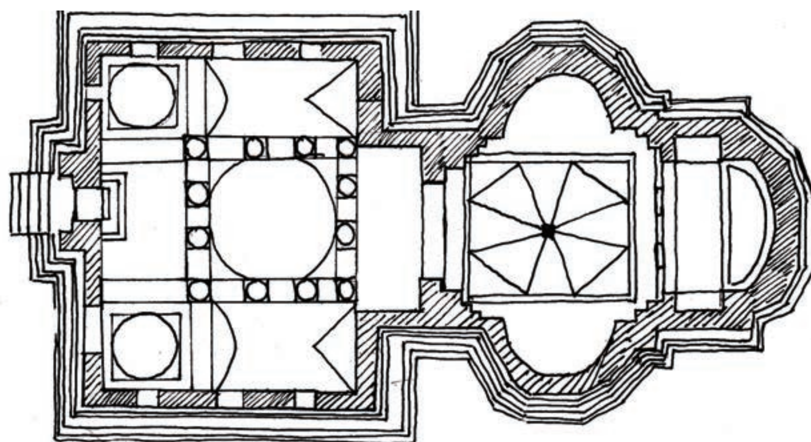

Fig. 27 Biserica Domnească de la Curtea de Argeș, elevație.

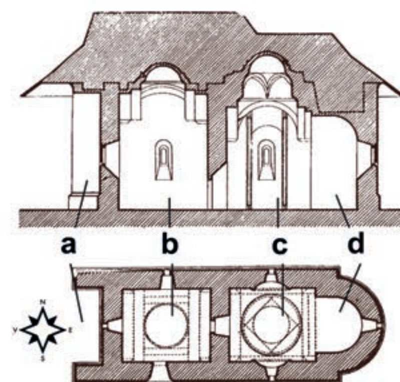

Fig. 28 Biserică bizantină: plan și elevație.

Fig. 29 Biserica mânăstirii Voroneț, pictură murală.

Descoperiți!

Biserica ortodoxă este un monument de arhitectură religioasă structurat după cum urmează:

Pridvorul (**a**) este spațiul de întâmpinare în care se prezintă în imagini viziunea creștină despre începutul și sfârșitul lumii.

Pronaosul (**b**) este un spațiu de acomodare, în care sunt pictate scene legate de mărturisirea credinței.

Naosul (**c**) este spațiul deasupra căruia uneori se ridica turla sau o cupola mai joasă, mascată de acoperiș.

Altarul (**d**) este așezat întotdeauna spre răsărit (est), direcția de unde răsare soarele.

3. Renașterea

a. Prezentare generală

În perioada Renașterii, Țara Românească și Moldova au făcut parte, aproape exclusiv, din spațiul bizantin. În schimb, Transilvania a fost în contact direct și constant cu lumea occidentală.

b. Arhitectura

Primele influențe ale spiritului renascentist se manifestă în Transilvania, unde, începând din sec. XVI, pentru a realiza diferite construcții, clerul catolic și nobilii maghiari apelează la artiști europeni sau la unii autohtoni formați în școlile europene, îndeosebi în Italia.

De altfel, a existat chiar o politică a împrumuturilor, în sensul că s-au preluat din Occident numeroase detalii de arhitectură, precum ancadramentele de uși și de ferestre, arcurile semicirculare, pilaștrii ori coloanele.

Fig. 30 Casa Argintarului din Bistrița.

Fig. 31 Casa Argintarului din Bistrița, intrare.

Casa Argintarului din Bistrița este unul dintre cele mai frumoase monumente renascentiste din Transilvania.

- A fost locuința unui bijutier care, pentru a-și înfrumuseța casa, l-a chemat pe arhitectul elvețian Petrus Italus să realizeze ancadramentele de piatră ale intrării.
- Intrarea este așezată sub o boltă semicirculară profilată, cu cheia de boltă marcată, și este încadrată de doi pilaștri cu capiteluri palmiforme, ce susțin o grindă.
- Ferestrele au ancadramente rectangulare, profilate, ce imită în unele cazuri pilaștri de mici dimensiuni. Aceștia încadrează arcul semicircular al ferestrei și arhitravele.

Castelul de la Bonțida de lângă Cluj este un complex de edificii realizat inițial în stil renascentist.

- Ulterior, extinderile realizate până în sec. XVIII și XIX au ajuns să înglobeze atât elemente de stil baroc, cât și elemente de stil neoclasic, ba chiar cu unele accente romantice, precum galeria gotică a construcției.
- În ceea ce privește elementele arhitectonice renascentiste, acestea se regăsesc la ancadramentele ferestrelor, în maniera în care sunt marcate intrările, la folosirea bosajului și la separarea nivelurilor prin intermediul cornișelor decorative.

Fig. 32 Castelul de la Bonțida din Cluj.

Fig. 33 Castelul de la Bonțida, intrare (stânga), curtea interioară (dreapta).

4. Barocul

a. Prezentare generală

Din punct de vedere istoric, barocul ocupă prima parte a sec. XVII. Din punct de vedere artistic, influențele barocului occidental pătrund mai mult în Transilvania, fiind întâlnite mai ales în arhitectură și în artele decorative, dar începând cu a doua jumătate a sec. XVII și continuând în sec. XVIII.

Stilul baroc a fost adoptat în cel mai scurt timp în Transilvania, unde a coexistat cu formele arhitecturii renascentiste, apreciată în această zonă până după anul 1700.

Pătrunderea barocului în spațiul transilvan s-a realizat pe două căi. Pe de o parte, datorită Bisericii Catolice, care a ridicat numeroase clădiri, mai ales catedrale, pentru realizarea cărora a chemat numeroși arhitecți germani, austrieci și italieni în orașe precum Timișoara, Cluj, Sibiu, Blaj. Pe de altă parte, barocul a pătruns în Transilvania datorită stăpânirii habsburgice, statul fiind direct interesat de realizarea de noi construcții.

Fig. 34 Cetatea de la Alba Iulia, cu plan de tip Vauban, cu șapte bastioane.

b. Arhitectura barocă

Principalele edificii religioase în stil baroc sunt biserica mânăstirii iezuite din Cluj, Domul din Timișoara, catedrala romano-catolică din Oradea și catedrala greco-catolică din Blaj.

În cadrul arhitecturii civile s-au construit palate în centrele urbane importante, dar și pe domeniile nobiliare. Cele mai importante construcții sunt palatul episcopal din Oradea, palatul Brukenthal din Sibiu și palatul Bánffy din Cluj.

Barocul este prezent la cetatea fortificată în plan stelat de la Alba Iulia, construită după modelul creat de inginerul militar Vauban. Porțile sunt decorate cu elemente baroce.

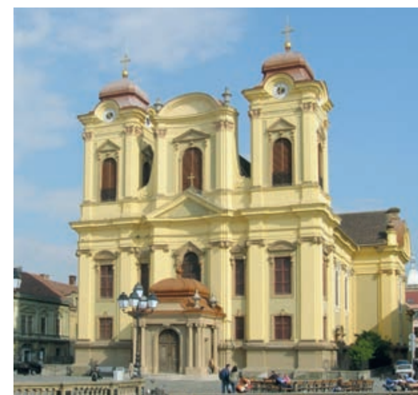

Fig. 35 Domul romano-catolic din Timișoara.

Palatul Bánffy este cea mai importantă construcție barocă din Transilvania.

- Fațada este ritmată pe toată lungimea cu ajutorul pilaștrilor decorați cu capiteluri ornamentale.
- Este prezent motivul lanțului, care este specific barocului.
- Baza acoperișului este decorată cu șase statui reprezentând personaje mitologice.
- Ferestrele au ancadramente profilate care se închid în ornamente care imită balustradele formate din mici stâlpi decorativi numiți baluștri. Baluștrii sunt folosiți si la balconul clădirii.
- Intrarea în palat este în rezalit, adică profilată față de linia fațadei, fiind destul de amplă, iar deasupra se află un balcon de tip lojă.

Fig. 36 Catedrala romano-catolică din Oradea.

Observați!

Renașterea și barocul se manifestă în Țările Române doar la nivel de influență. Caracteristicile celor două stiluri nu se regăsesc la fel de puternic ca în restul Europei, sunt preluate selectiv și adaptate tradițiilor locale în arhitectură și în decorațiile arhitecturale. Arhitectura barocă românească denotă simplitate și nu prezintă decorațiuni excesive.

Fig. 37 Palatul Bánffy din Cluj.

5. Arta în secolul XIX

5.1. Arhitectura

a. Prezentare generală

Fig. 38 Casa de Economii și Consemnațiuni (detaliu).

În context european, secolul XIX a însemnat cea mai profundă schimbare artistică de după Renaștere, fiind un secol al revoluțiilor artistice permanente în care s-au împletit stiluri și curente artistice precum neoclasicismul, eclectismul, stilul neoromânesc și romantismul.

b. Neoclasicismul

Fig. 39 Ateneul Român.

Neoclasicismul intră în spațiul românesc la sfârșitul sec. XVIII, prin apariția repertoriului decorativ specific clasicismului precum coloanele de inspirație ionică sau corintică, frontoanele, ancadramentele de uși și de numeroase ferestre aplicate pe structurile de tip bizantin deja existente.

Una dintre cele mai importante construcții neoclasice a fost vechiul sediu al Universității din București, al cărui plan a fost realizat de primul arhitect român important, Alexandru Orăscu.

În paralel cu stilul neoclasic există stilul eclectic, care presupune îmbinarea în cadrul aceleiași construcții a mai multe stiluri arhitecturale.

c. Eclectismul

Fig. 40 Ateneul Român (scara interioară).

Eclectismul a fost adus în spațiul românesc de arhitecți francezi precum Albert Galleron și Paul Gottereau, care au utilizat la București modele constructive specifice Parisului, ceea ce a făcut ca Bucureștiului să i se spună „Micul Paris“.

Exemple de construcții eclectice sunt: palatul Băncii Naționale a României și Ateneul Român, construite de Albert Galleron, sediul Casei de Economii și Consemnațiuni, construit de Paul Gottereau.

Fig. 41 Casa de Economii și Consemnațiuni.

Fig. 42 Palatul Universității din București.

d. Stilul neoromânesc

Fig. 43 Școala Centrală de Fete.

În arhitectura românească, către sfârșitul sec. XIX, s-a afirmat și o linie națională prin care s-a încercat valorificarea vechii arhitecturi românești.

Numită și stil neoromânesc, această mișcare a fost inițiată de Ion Mincu, arhitect care a preluat elemente de arhitectură medievală românească precum pridvorul cu arcade și arcaturile în acoladă și le-a integrat în noi construcții originale, precum Bufetul de la Șosea, ridicat în 1892, sau Școala Centrală de Fete, ridicată în 1890, ambele în București.

Pentru *Bufetul de la Șosea*, Ion Mincu a avut ca sursă de inspirație casele românești tradiționale cu pridvor și o scară interioară, ultima fiind protejată de o pantă lăsată a acoperișului.

- Construcția este compusă din două volume, primul cu etaj, iar al doilea doar cu parter, legate printr-o scară exterioară ce urcă spre foișor.
- Centrul de interes al casei este foișorul format din arce în acoladă frântă ce se sprijină pe coloane de lemn cioplite
- Timpanul acestor arce este modelat cu elemente specifice epocii brâncovenești, precum reliefurile florale și ceramica multicoloră.

Fig. 44 Bufetul de la Șosea.

e. Arta 1900

Spațiul transilvan are, ca de obicei, un destin aparte, fiind legat mai mult de mișcarea artistică numită „secesiunea vieneză“. Sursa de inspirație din această perioadă istorică este „arta 1900“, prezentă, de exemplul, la *Palatul Culturii din Târgu Mureș*, realizat în anul 1913 de către arhitecții Jakab Dezső și Márcell Komor. Acest edificiu se impune atât prin decorația interioară, cât și prin cea exterioară.

Fig. 45 Palatul Culturii din Târgu Mureș.

- Fațada extrem de elegantă este dominată de un mozaic alegoric, ritmat în 12 arce, care înfățișează diferiți reprezentanți ai orașului, profilați pe un fond auriu, aducând un omagiu patriei alegorice, aflată în centrul geometric al imaginii.
- Deasupra intrării principale în palat, sub cele șase bovindouri, se află sculpturi, altoreliefuri și basoreliefuri din bronz, reprezentând scene din opera compozitorului Franz Liszt și alte personalități.
- Partea cea mai interesantă din interiorul palatului o reprezintă cele 12 compoziții concretizate în vitralii cu o cromatică vibrantă, care înfățișează scene din legendele secuiești, din viața cotidiană transilvăneană și detalii arhitectonice tradiționale secuiești.

Fig. 46 Palatul Culturii din Târgu Mureș, boltă (stânga), detaliu (dreapta).

Fig. 47 Nicolae Polcovnicul, *Autoportret.*

Fig. 48 Niccolò Livaditti, *Familia vornicului Vasile Alecsandri.*

5.2. Pictura

a. Prezentare generală

Până în sec. XIX, pictura din spațiul românesc era una de tip medieval, cu tematică aproape exclusiv religioasă, dar, la sfârșitul sec. XVIII, au apărut așa-numiții „zugravi de subțire“, care au realizat primele picturi de șevalet ce prezintă o cronică mondenă a epocii.

b. Neoclasicismul

Cei mai importanți pictori ai perioadei au fost Nicolae Polcovnicul, cu tabloul *Autoportret*, lucrare ce reunește elemente orientale și occidentale. Costumația, ișlicul greu, negru, giubeaua de un verde Veronese, catifelat, cu guler și cu mâneci îmblănite, de sub care se văd mânecile și pieptul unei cămăși lungi, cu poale, roșie cu dungi negre, reflectă moda turcească.

Cu compoziția *Familia vornicului Alecsandri,* Niccolò Livaditti a realizat primul portret de grup din pictura de șevalet românească.

- Portretul de grup este o compoziție statică ce reprezintă întâlnirea a două lumi, cea modernă occidentală și cea tradițională orientală.
- În centrul de interes al compoziției se află vornicul îmbrăcat în veșminte orientale: giubea albastră, cămașă lungă, roșie cu un brâu cu motive decorative. În dreapta lui, se află soția și fiica îmbrăcate în rochii elegante, cu coafuri în ton cu moda franceză. Fiica, aflată în planul îndepărtat, cu rochia roșie, cântă la pianină, iar soția, cu rochia verde, își sprijină mâinile pe o măsuță rotundă. Fiul echilibrează compoziția, fiind așezat imediat în spatele tatălui, în picioare, îmbrăcat în uniformă de ofițer, cu epoleți, ciucuri și cu sabie, după model francez.
- Fondul este tratat clasic, cu o draperie verde, în falduri grele ușor oblice, ce lasă să se întrevadă baza unei coloane și peretele.
- Compoziția este dominată de ritmuri orizontale și verticale, contrastele cromatice sunt temperate, iar caracterul static al lucrării este accentuat; astfel, atmosfera transmite un sentiment de calm și liniște în familie.

Fig. 49 Constantin Daniel Rosenthal, *România rupându-și cătușele pe Câmpia Libertății* (stânga), *România revoluționară* (mijloc), *Maria Rosetti* (dreapta).

c. Perioada romantică

Perioada romantică a coincis cu Revoluția de la 1848 și l-a avut ca principal reprezentant pe pictorul Constantin Daniel Rosenthal cu ale sale scene alegorice, ce aveau rolul, asemenea celor cu subiect istoric, de a trezi conștiința națională. Tabloul *România rupându-și cătușele pe Câmpia Libertății* înfăți șează un personaj feminin, România, asemănător prin construcție cu o cariatidă antică, drapat în alb și care privește, din semiprofil, spre înălțimi, adică spre viitor.

Fig. 50 Gheorghe Tattarescu, *Agar în deșert*.

d. Academismul

În sec. XIX, principalul curent a fost academismul. La noi, acest stil artistic a însemnat, de fapt, o întrepătrundere a elementelor specifice romantismului și realismului european, adaptate cerințelor locale. Preocuparea pentru portrete și-a păstrat întâietatea.

Cel mai important pictor academist a fost Gheorghe Tattarescu. A fost un „zugrav de subțire“, care s-a remarcat prin compoziții mitologice și religioase precum *Agar în deșert*, prin compoziții alegorice și numeroase fresce pictate în biserici.

O adevărată înnoire, și o apropiere tot mai mare a picturii românești de influențele occidentale, s-a realizat odată cu apariția artistului Theodor Aman, primul pictor român cu studii academice la Paris.

Fig. 51 Constantin Lecca, *Moartea lui Mihai Viteazul*.

- Tematica abordată de artist a fost variată și a cuprins subiecte istorice în pânze precum *Izgonirea turcilor la Călugăreni*, evenimente contemporane în *Hora Unirii la Craiova*, evenimente mondene în *Serată. Bal mascat în atelier*, care este un amplu portret de grup, pictat în atelierul artistului. Personajele, manifestând atitudini variate, sunt îmbrăcate după moda vremii și socializează într-un atelier cu tavan înalt și cu pereții acoperiți de tablouri.
- Theodor Aman a fost și unul dintre primii graficieni români. Mai mult, este întemeietorul Academiei de Belle Arte din București, organizatorul Pinacotecii Statului și organizatorul primei expoziții colective din spațiul românesc, în 1865, „Expoziția artiștilor în viață“.

Fig. 52 Theodor Aman, *Natură statică cu căpșuni*.

Fig. 53 Theodor Aman, *Portret de femeie*.

Fig. 54 Theodor Aman, *Serată. Bal mascat în atelier*.

Fig. 55 Nicolae Grigorescu, *Andreescu la Barbizon.*

e. Școala de la Barbizon

Barbizonul este o localitate în apropiere de Paris, lângă pădurea Fontainebleau. La mijlocul sec. XIX devine locul de creație preferat de tânăra generație de pictori francezi care nu expun în saloanele oficiale de pictură. Artiștii renunță la studiul din atelier și la pictura clasică și adoptă o nouă viziune asupra peisajului de atmosferă, în aer liber (*en plein-air*).

Nicolae Grigorescu a fost unul dintre cei mai mari pictori români, un adevărat înnoitor al picturii românești.

- Ajuns cu o bursă de studii la Paris, ia contact cu *plein-air*-iștii de la Barbizon, experiență ce-i va schimba complet viziunea despre pictură.
- A fost reporter de front în timpul Războiului de Independență din 1877–1878, unde experiența îi întărește calitățile de desenator, fiind capabil să surprindă mișcarea unui personaj din câteva linii.
- *Atacul de la Smârdan* este o compoziție extrem de dinamică ce prezintă momentul asaltului armatei române împotriva armatei otomane.
- Călătorește mult atât în țară, cât și în Europa, reușind să surprindă într-o manieră originală aspectele de zi cu zi ale timpului său în picturi precum *Car cu boi, Evreul cu gâsca, Întoarcerea de la târg, Case la Vitré.*
- Compoziția *Car cu boi* este realizată într-o manieră impresionistă, artistul reușește să surprindă atât materialitatea carului cu boi, a peisajului, cât și efemeritatea momentului zilei.

Fig. 56 Nicolae Grigorescu, *Toamna la Fontainebleau.*

Fig. 57 Nicolae Grigorescu, *Car cu boi.*

Fig. 58 Nicolae Grigorescu, *Infanterist atacând* (schiță).

Fig. 59 Nicolae Grigorescu, *Atacul de la Smârdan.*

Ion Andreescu, din punct de vedere istoric, închide secolul și este cel care, din punct de vedere artistic, orientează definitiv arta românească spre zona occidentală.

Iarna la Barbizon și *Drumul mare* sunt tablouri ce dovedesc prezența unui artist complex, concentrat pe dominante reci, care reușește să-i sugereze privitorului un sentiment de meditație în fața naturii.

Fig. 60 Ion Andreescu, *Crizanteme.*

Descoperiți!

Școala de la Barbizon a fost fondată de pictori francezi precum Jean-Baptiste-Camille Corot, Théodore Rousseau, Jean-François Millet și Charles-François Daubigny. Descoperă asemănările dintre operele membrilor fondatori și operele artiștilor români care au pictat în spiritul Școlii de la Barbizon.

Fig. 61 Ion Andreescu, *Drumul mare.*

Fig. 62 Ion Andreescu, *Portret de țărancă.*

Fig. 63 Ion Andreescu, *Autoportret.*

Fig. 64 Ion Andreescu, *Iarna la Barbizon.*

Fig. 65 Ștefan Luchian, *Sălciile de la Chiajna.*

Fig. 66 Ștefan Luchian, *Moș Nicolae Cobzaru.*

Fig. 67 Ștefan Luchian, *Anemone.*

Fig. 68 Ștefan Luchian, *Autoportret.*

6. Secolul XX

6.1. La Belle Époque

a. Prezentare generală

La Belle Époque, sau Frumoasa Epocă, este perioada care începe la sfârșitul secolului XIX și continuă în prima decadă a secolului XX.

Numeroși artiști români revin acum de la studiile făcute în străinătate, influențați de noutațile aduse de curentele artei moderne occidentale precum nabismul, fovismul, expresionismul etc.

b. Pictura

Ștefan Luchian a reușit, prin opera lui, să dinamizeze evoluția artei românești. Pânzele sale reunesc, deopotrivă, influențe impresioniste, postimpresioniste și art-nouveau.

Luchian a dus aproape de perfecțiune tehnica pastelului.

Pictura lui este legată aproape exclusiv de universul citadin prin opere precum *Safta florăreasa*, *Mahalaua Dracului*, *Ghereta din Filantropia.*

Florile au ocupat un loc special în opera sa, dovadă fiind lucrările *Anemone*, *Scara cu flori, Crizanteme.*

Experimentați!

Ștefan Luchian a făcut multe experimente grafice. Una dintre tehnicile folosite de către artist o puteți observa în lucrarea *Peisaj cu copaci,* de la *Fig. 69.* Acesta acoperea hârtia cu mai multe straturi de grund, peste care picta, cu tușuri de diferite intensități valorice, compoziția dorită. Zgâria cu acul suprafețele în care dorea să evidențieze zone luminoase și în care să redea perspectiva aeriană.

Preparați un carton cu un strat de grund. Se poate folosi var lavabil. Aplicați mai multe straturi succesive, până se formează o peliculă mai groasă. Realizează o compoziție la alegere, în tuș negru, inspirată din natură. Zgârie cu acul zonele în care vrei să evidențiezi lumina elementelor compoziționale.

Fig. 69 Ștefan Luchian, *Peisaj cu copaci.*

6.2. Arta românească în perioada interbelică

a. Prezentare generală

În perioada interbelică, arta românească a ajuns la cea mai originală expresie a sa, individualizându-se atât față de perioada antebelică, cât și față de anii ce au urmat celui de-al Doilea Război Mondial, când regimul totalitar i-a întrerupt brutal evoluția firească.

b. Pictura

Artiștii din noua generație Theodor Pallady, Gheorghe Petrașcu, Nicolae Tonitza, Iosif Iser, Constantin Brâncuși, Dimitrie Paciurea s-au adaptat la evoluția rapidă a artei interbelice, având un contact permanent cu manifestările artei moderne, dar formându-și un stil propriu plin de originalitate.

Sursele lor de inspirație au fost atât trecutul apropiat, ca, de pildă, opera lui Nicolae Grigorescu, cât și noutățile occidentale, fără a ignora interpretarea modernă a tradiției populare.

Fig. 70 Theodor Pallady, *Autoportret.*

Gheorghe Petrașcu și-a făcut studiile la București și la München, pentru a ajunge apoi la Paris. Genurile lui preferate au fost peisajele, naturile statice, portretele, dar și interioarele din care nu lipsesc elemente de artă populară.

Tabloul prezintă două personaje feminine aflate la soare. Petrașcu este un mare colorist care construiește luminile calde și umbrele reci în tonuri și nuanțe bine diferențiate *(Fig. 72)*.

Theodor Pallady a asimilat în opera sa elemente art-nouveau și tendințe la modă din arta nabiștilor și foviștilor în compoziții precum *Natură statică cu narghilea, Autoportret, Peisaj din Bucium, Place Dauphine.*

Pictura lui Nicolae Tonitza este deosebit de modernă, cu numeroase accente decorative, fiind marcată de tendințe expresioniste. Cuprinde peisaje, portrete, în special portrete de copii precum *Fetița pădurarului*, naturi statice, nuduri și aspecte din viață.

Fig. 71 Theodor Pallady, *Natură statică.*

Fig. 73 Nicolae Tonitza, *Autoportret* (stânga), *Fetița pădurarului* (dreapta).

Fig. 72 Gheorghe Petrașcu, *Pe faleză.*

6.3. Avangarda românească

a. Pictura

Avangarda reunește scriitori și artiști precum Tristan Tzara, Marcel Iancu, Maxy ori Victor Brauner.

Toți aceștia, după ce au făcut parte din avangarda internațională, se întorc în România, punând bazele avangardei românești. Ei vor fi grupați în jurul revistelor-manifest *Contimporanul, Unul, 75 HP, Punct.*

Sursa lor de inspirație a constat în limbajul plastic al cubismului ignorat în spațiul românesc la începutul secolului.

Lucrarea *Preludiul unei civilizații* de Victor Brauner este o pictură alegorică în care apar personaje din civilizații imaginare, roboți, animale fantastice, ce sunt înglobate în conturul unui cal cu proporții fantastice. Compoziția amintește de celebrul cal troian din mitologia greacă. Desenul este sintetic, iar contururile sunt fine.

Fig. 74 Victor Brauner, *Reconstrucție.*

Fig. 75 Victor Brauner, *Înotătoare la apus.*

Fig. 76 Victor Brauner, *Cosmogonie.*

Fig. 77 Victor Brauner, *Adam și Eva.*

Aplicații

Organizați o expoziție imaginară de artă modernă cu lucrări aparținând artistului Victor Brauner. Simulați o vizită ghidată de către un muzeograf, al cărui rol îl vor juca unul sau mai mulți elevi (pe rând, pe lucrări diferite). Rolul muzeografului va fi cel de a analiza lucrările conform următoarei scheme de analiză plastică. El va avea în vedere identificarea următoarelor aspecte:

1. elementele de limbaj plastic (punct, linie, formă, pată) și a mijloacelor de expresie (acord, contrast, ritm, textură);
2. tehnica, materialele și instrumentele folosite de artist;
3. tipologiei compoziționale (clasificarea după stractură dinamică sau statică);
4. încadrarea compoziției în epocă, stil, curent;
5. creativitate, originalitate și expresivitate;
6. semnificația operei și a mesajului transmis de autor.

Fig. 78 Victor Brauner, *Preludiul unei civilizații.*

Aplicații

Dadaismul este o mișcare de avangardă intelectuală nonconformistă și anarhică, gândită ca o expresie împotriva tuturor sistemelor de valori ale societății, a războiului și a burgheziei. În dadaism totul este ilogic, începând cu arta.

Crearea unui poem dadaist era o activitate foarte originală. Se alegea un articol dintr-un ziar. Articolul ales se decupa cuvânt cu cuvânt, iar rezultatul se introducea într-o pălărie. Apoi se extrăgea pe rând câte un cuvânt care se lipea pe o foaie astfel încât, în final, apărea o poezie originală, care îi semăna autorului. Mulți nu înțelegeau poemul.

Încercați să repetați metoda dadaistă de compune a unui poem. Comentați rezultatele obținute.

Fig. 79 Copertă de carte: *Anna Blume, Dichtungen*.

Heureux présage
On dit que
Les FUMEURS ne veulent plus
AIDER AU PROGRÈS
LA GRANDE DOULEUR
parure merveilleuse
des châtaignes à l'automne
pénètre
gratigne et fait rire
Le prince charmant
CELUI QUI VIVAIT
Pour me disculper
LE FROID EST REVENU
LE DÉSORDRE
boucle
QUELQUES POÈMES
LA CARTE DU TEMPS

Fig. 80 Tristan Tzara, poem dadaist.

b. Sculptura

La începutul sec. XX, sculptura a fost dominată de Constantin Brâncuși și de Dimitrie Paciurea.

Prin opera lui Dimitrie Paciurea, sculptura românească s-a putut exprima într-un limbaj cu adevărat modern, artistul fiind cunoscut îndeosebi pentru ciclul *Himerelor*.

Constantin Brâncuși este întemeietorul sculpturii moderne. Opera lui este marcată atât de influențe stilistice bizantine, tradiționale, cât și de influențe moderne. *Poarta sărutului*, *Masa tăcerii* și *Coloana fără sfârșit* constituie unul dintre cele mai cunoscute ansambluri sculpturale ale sale, realizate la Târgu Jiu, situat la limita dintre arhitectură și sculptură, prin care Brâncuși eliberează sculptura de imitația realității și redă artei tridimensionale dimensiunea sacră a realității.

Fig. 81 Dimitrie Paciurea, *Himera apelor*.

Fig. 82 Constantin Brâncuși, *Cuminţenia pământului* (stânga), *Poarta sărutului* (dreapta).

Schemă sinoptică

Primele manifestări artistice

- Preistoria — cca 17000 (î. Hr.)
- Arta daco-getă — Secolele I–X

Evul Mediu — Secolele X–XV

- Stilul romanic
- Stilul gotic
- Arta bizantină

Renașterea — Secolele XVI–XVII

Barocul — Secolele XVII–XVIII

Gânditorul și perechea sa feminină

Cultura Cucuteni

„Cavalerul trac“

Catedrala catolică Sfântul Mihail din Alba Iulia

Catedrala catolică Sfântul Mihail din Cluj

Biserica mânăstirii Voroneț

Castelul de la Bonțida

Palatul Bánffy

Ateneul Român

Palatul Culturii
din Târgu Mureș

Școala Centrală de Fete
din București

Nicolae Grigorescu,
Car cu boi

Ștefan Luchian,
Anemone

Nicolae Tonitza,
Fetița pădurarului

Vitor Brauner,
Reconstrucție

Constantin Brâncuși,
Poarta sărutului

Arta în secolul XIX

Arhitectura

Pictura

Secolul XX

La Belle Époque

Arta românească
în perioada interbelică

Avangarda românească

Evaluare

1. Ce tip de sculptură și în ce perioadă a fost realizat basorelieful „Cavalerul trac“?

2. Care este diferența dintre figurinele zoomorfe și figurinele antropomorfe?

3. Numiți în ordine spațiile care compun un edificiu de arhitectură religioasă ortodoxă.

4. Numiți două biserici catolice din Transilvania.

5. Alegeți varianta corectă care completează următorul enunț: *Inspirația stilului neoromânesc provine din arhitectura...*

- **a.** castelelor de pe Valea Loarei;
- **b.** populară săsească;
- **c.** tradțională românească.

6. Primul portret de grup din pictura de șevalet românească a fost realizat de:

- **a.** Gheorghe Tattarescu;
- **b.** Theodor Aman;
- **c.** Niccolò Livaditti.

7. Precizați cum l-a influențat Școala de la Barbizon pe pictorul Nicolae Grigorescu și dați câteva exemple de opere realizate de artist.

8. Ce influențe stilistice apar în opera lui Ștefan Luchian?

- **a.** influențe impresioniste și postimpresioniste;
- **b.** influențe dadaiste;
- **c.** influențe nabiste și futuriste.

9. Care sunt reprezentanții artei de avangardă românească?

- **a.** Nicolae Toniza, Tristan Tzara și Ion Andreescu;
- **b.** Tristan Tzara, Victor Brauner și Marcel Iancu;
- **c.** Theodor Aman și Theodor Pallady.

10. Care sunt sursele de inspirație ale artistului Constantin Brâncuși?

11. Alegeți stilul artistic preferat și un artist reprezentativ al stilului. Argumentați.

12. Care din monumentele de arhitectură studiate v-a impresionat mai mult? Realizați un eseu de 100 de cuvinte în care să argumentați alegerea făcută.

13. Analizați și comparați o natură statică pictată de Theodor Aman și o natură statică realizată de Theodor Pallady.

14. Care sunt noutățile aduse de arhitecții francezi A. Galleron și P. Gottereau și cum a fost supranumit orașul București în acea perioadă?

Ce aţi învăţat din acest capitol?

- Să realizați o analiză plastică pe baza unei imagini bidimensionale sau tridimensionale studiate.
- Să recunoașteți stiluri artistice după trăsăturile principale.
- Să identificați artiști și opere reprezentative pentru epocile și secolele studiate.
- Să argumentați alegerea operelor sau stilurilor de artă preferate.
- Să recunoașteți și să realizați un organizator grafic sau un itinerar istoric pe baza evoluției curentelor și stilurilor artistice studiate.
- Să realizați un scenariu pentru diferite jocuri de rol de muzeograf sau ghid.

Aplicați!

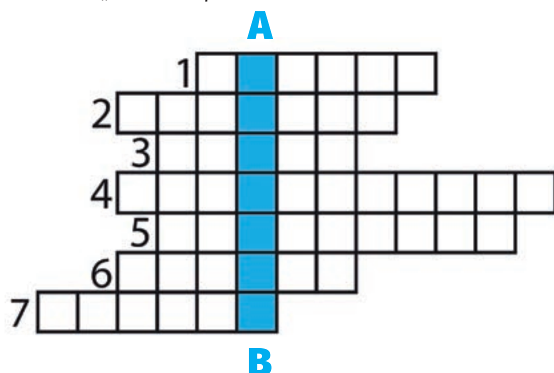
- **Realizați o compoziție plastică în care să sugerați un vas de ceramică specific culturii Cucuteni conform pașilor de la** *Fig. 83, 84 și 85*:
  - se va începe cu schițarea în creion a formei alese *(Fig. 83)*;
  - se va aplica culoarea pe forma ceramică și pe fondul compoziției, în tușe mari și expresive *(Fig. 84)*;
  - se vor adăuga detaliile, ornamentele specifice decorațiunilor ceramice *(Fig. 85)*.

- **În** *Fig. 86* **avem planul Bisericii Domnești Sfântul Nicolae din Curtea de Argeș. Copiați în caiet lista de mai jos și asociați cifra cu denumirea din listă:**

  a. pronaos;
  b. portal;
  c. altar;
  d. naos.

- **Copiază în caiet și completează următorul rebus. Pe verticala AB vei descoperi unul dintre stilurile arhitecturale.**

1. Tip de arc frânt folosit la ferestrele celei mai vechi și mai lungi catedrale din țara noastră, catedrala romano-catolică Sfântul Mihail din Alba Iulia.
2. Biserică din Moldova, considerată una dintre cele mai frumoase ctitorii ale lui Ștefan cel Mare, cu ferestre în stil gotic, cu planul trilobat, având turla cu boltă moldovenească, la care arhitectura este subordonată picturii.
3. Spațiu din interiorul unei biserici ortodoxe care este îndreptat întotdeauna către răsărit.
4. Știință și artă de a construi clădiri care, în stilul gotic, și-a subordonat sculptura.
5. Nivel la care se manifestă stilul gotic în decorarea ferestrelor unor biserici din Moldova și din Țara Românească.
6. Pondere a goticului în Țara Românească.
7. Element de arhitectură la care se observă influența stilului gotic întrebuințat la intrarea în biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul" din satul Arbore.

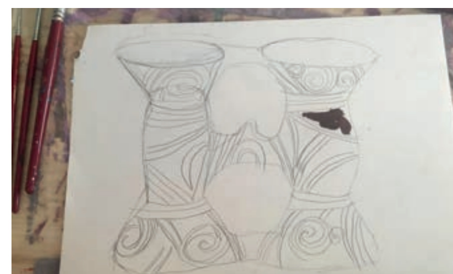

Fig. 83 Pasul 1.

Fig. 84 Pasul 2.

Fig. 85 Pasul 3.

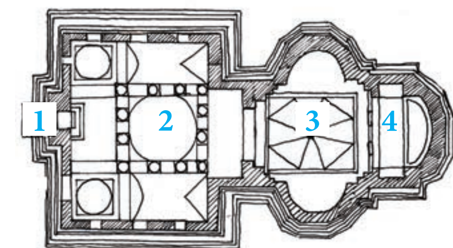

Fig. 86 Biserica Domnească de la Curtea de Argeș, elevație.

Proiecte și evenimente

IV

Proiectul în artele vizuale

Fig. 1 Lucrare executată de elevi.

Fig. 2 Lucrare executată de elevi.

Pentru a fi mici artiști, trebuie să vă propuneți, la fel ca artiștii adevărați, o temă de proiect, pe care să o urmăriți începând cu sursele de inspirație, schițele și studiile de documentare, până la seria propriu-zisă de lucrări pe tema aleasă. Astfel, un proiect de arte vizuale poate fi înțeles ca o creștere treptată, ca un proces de creație care poate fi urmărit de la primele idei până la lucrările finale. Toate aceste schițe, studii și compoziții pot fi păstrate pentru vizionare în portofoliul (mapa) de documentare al fiecărui artist sau elev.

1. Proiect: punerea în scenă a unei piese de teatru de animație (scenografie)

a. Subiectul

Subiectul ales pentru acest proiect este liber. Puteți alege orice piesă de teatru sau o operă literară care se poate dramatiza: o povestire, o nuvelă, un basm, o baladă etc.

b. Surse de inspirație: operele literare

Pentru această temă veți face apel la cunoștințele de limba și literatura română sau de literatură universală. De asemenea, puteți crea un scenariu după o poveste proprie, cu ajutorul profesorului de limba română sau de limbi străine. După selectarea sau crearea operei literare, veți alege tipul de teatru: teatru de păpuși, marionete, teatru de umbre, dramatizare cu actori sau o îmbinare a acestora. Pentru proiectul exemplificat a fost ales un basm din folclorul rusesc, *Ulciorul* sau *Leagănul florii-strugure*, iar realizarea scenică a fost făcută prin intermediul teatrului de umbre (*Fig. 5*).

c. Schițe de documentare: personaje și decor

Personajele teatrului de umbre se construiesc ținând cont de principiile opticii: suprafețele opace, alcătuite din material gros, se vor vedea ca pete negre, cele transparente, ca pete albe, iar cele translucide, cu culori aprinse, vor avea culoarea acelui material (*Fig. 1*). Marionetele se realizează după schițele inițiale, materialul dur utilizat fiind cartonul, care este decupat,

traforat cu modelele stabilite, inserându-se alte materiale translucide. Marionetele mari au brațele și picioarele articulate. Sunt folosite carton ondulat gros, materiale transparente (folii de plastic, voal, hârtie de calc), precum și suprafețe translucide (hârtie de orez sau folii de plastic colorate) *(Fig. 5)*. Pentru decorul piesei se realizează elementele necesare creării scenei, în cazul nostru dealul, casele, copacii, obiectele *(Fig. 4)*.

Fig. 3 Lucrare executată de elevi.

d. Lucrarea propriu-zisă: montarea teatrului

Elementele de decor se fixează în apropierea ecranului, pe un suport, sau se lipesc direct pe ecran, fiind înlocuite atunci când scena se schimbă. Personajele confecționate se vor apropia de ecran cu ajutorul unui băț mobil sau al unuia fix, atașat de spatele marionetei, astfel încât să se observe bine contururile și toate detaliile, cu ajutorul unui băț mobil sau fix, atașat de spatele marionetei. Membrele articulate se pot mișca folosind alte bețișoare atașate. Vocile personajelor vor fi interpretate de artiștii păpușari în timpul reprezentației sau pot fi înregistrate în prealabil.

Fig. 4 Lucrare executată de elevi.

e. Finalitatea proiectului: reprezentarea teatrală

Ceea ce face special acest tip de proiect este finalizarea printr-o reprezentație dramatică, toate produsele muncii voastre fiind valorificate în cadrul piesei. De această dată, scopul nu mai este organizarea și prezentarea lucrărilor în expoziție, ci este un scop funcțional, de artă decorativă, în cazul de față scenografie, care are rol de suport pentru arta dramatică. Piesa poate fi jucată într-un cadru festiv, în fața colegilor și a profesorilor școlii, sau în cadrul unui festival de teatru pentru elevi. De asemenea, ea poate fi pusă în scenă în clasă și înregistrată, rezultatul fiind mai spectaculos: un film care poate fi revăzut alături de întreaga școală sau de părinți și de prieteni (în varianta digitală).

Fig. 5 Lucrare executată de elevi.

Fig. 6 Lucrare executată de un elev.

Fig. 7 Lucrare executată de un elev.

Fig. 8 Lucrare executată de un elev.

Fig. 9 Lucrare executată de un elev.

Fig. 10 Lucrare executată de un elev.

1. Proiect: „Zborul“

a. Subiectul

Tema propusă pentru proiectul bazat pe studiul naturii este generoasă, putând porni atât de la forme naturale legate de zbor (pană, aripă, păsări, insecte, obiecte create de om), cât și de la studiul altor domenii științifice sau artistice: biologie, fizică, literatură, muzică, dans etc.

b. Sursele de inspirație

Se trec în revistă toate domeniile în care a fost întâlnit conceptul de zbor: insecte și păsări la biologie, mecanisme de zbor (pârghii, aerodinamică) la fizică, diverse ipostaze ale zborului în literatură, imagini vizuale sau auditive aplicate în diverse arte. Acesta va fi un joc de stimulare a creativității numit brainstorming. Lăsați memoria și imaginația să călătorească în oricare din zonele care ar putea avea legătură cu conceptul. Notați în caiete orice idee, orice cuvânt care vă pare apropiat de subiectul zborului și apoi alcătuiți o listă comună cu ideile tuturor. În listă vor apărea multe cuvinte, cum ar fi: „zbor“, „pasăre“, „aripă“, „pană“, „insectă“, „fluture“, „nervuri“, „ușor“, „diafan“, „înalt“, „cer“, „liber“, „libertate“.

c. Schițele de documentare

Alegeți unul sau câteva dintre concepte și începeți să căutați forme naturale sau imagini de la care să porniți studiul după natură. Pot fi pene de păsări cu diverse culori și modele decorative, aripi de fluture sau de libelulă. Puteți urmări păsări aflate în zbor. Vă puteți gândi la opere literare în care ați întâlnit ideile de mai sus și pe care le puteți ilustra, la opere de artă, puteți merge către studiul științific al diverselor insecte sau păsări ori al mecanismelor de zbor. Toate aceste idei pot fi transpuse în practică, desenând. Alegeți orice tehnică vă atrage și pe care o stăpâniți.

d. Studii după natură

Schițele realizate în etapa anterioară vor fi prelucrate, trecând la următorul stadiu, al studiului după natură. Preluați tehnicile învățate la capitolul „Studiul după natură“ și aplicați-le în redarea formelor, a volumelor, a luminii și a umbrei (treceri gradate de la lumină la umbră, contraste valorice), folosind tehnici diferite: creion, cărbune, pastel, creion colorat, peniță cu tuș, liner, laviu, acuarelă etc. *(Fig. 6, 7, 8, 12)*. Formele vor fi studiate în detaliu, redând materialitățile penelor, ale aripilor de insecte etc., structura lor internă, proporțiile, relația dintre părți și a părților cu întregul (nervură–pană–aripă–pasăre).

e. Lucrările finale. Lucrul în echipe

În funcție de conceptul ales (Zbor, Pană, Pasăre, Diafan, Libertate etc.), organizați-vă în echipe de câte 4-5 elevi și lucrați pe suprafață mare (50/70 sau chiar 70/100 cm). Utilizați imaginile studiate și compuneți formele pe suprafață, urmărind structura lor, proporțiile, modulând culorile, liniile,

variind procedeele tehnice, structura compozițională *(Fig. 13)*. Se poate lucra în culori de apă (acuarele, tempera, acrilice), se pot mixa tehnicile (tempera cu pastel, acuarelă cu peniță etc.), dar se pot utiliza, desigur, tehnici și materiale neconvenționale: colaje din materiale reciclabile (materiale textile, hârtii, cartoane de diverse culori, grosimi și texturi) *(Fig. 8, 12).*

f. Finalitatea proiectului: prezentarea lucrărilor. Expoziție în cadrul școlii sau al unei alte instituții culturale

Prezentați lucrările proprii în fața colegilor, expunând ce anume ați urmărit în realizarea lucrărilor. După ce au fost prezentate toate lucrările, vor fi expuse pe o suprafață (panou), alăturate, pentru a putea fi comparate și selectate în vederea expunerii pentru public. Urmăriți paginația corectă a lucrărilor, structura compozițională, centrele de interes, redarea corectă a formelor studiate, acordurile cromatice, modulația liniei și a petei, toate aspectele pe care ați fost învățați să le urmăriți atunci când lucrați. Așezați lucrările selectate pe panouri, cu atenție în ceea ce privește acordul culorilor, al formelor redate de fiecare echipă. Expuneți lucrările și organizați un vernisaj (deschidere a expoziției), desemnând un elev din fiecare grupă să prezinte ideea de proiect în fața publicului, în cadrul școlii sau al unui muzeu sau al altei instituții interesate de a face publice produsele artistice valoroase ale elevilor.

Competențe dobândite:

- reprezentarea lumii înconjurătoare, a formelor naturale, transformându-le în forme artistice;
- observarea efectelor obținute cu diverse materiale utilizate, explorarea tehnicilor: creion, cărbune, pastel, acuarelă, colaj;
- prezentarea producțiilor artistice proprii celorlalți colegi;
- aprecierea lucrărilor celorlalți colegi, deschiderea către alte opinii, sentimente, idei;
- selectarea, alegerea conștientă a lucrărior, pe baza judecăților de valoare;
- stabilirea legăturilor dintre universul vizual și cultura artistică, dintre natură și artă.

Fig. 11 Lucrare executată de un elev.

Fig. 12 Lucrare executată de un elev.

Fig. 15 Lucrare executată de un elev.

Fig. 14 Lucrare executată de un elev.

Fig. 13 Lucrare executată de un elev.

Fig. 16 Tablou vivant compus după lucrarea lui Michelangelo Caravaggio, *Bunavestire*.

Fig. 17 Michelangelo Caravaggio, *Bunavestire*.

Fig. 18 Tablou vivant compus după lucrarea lui Paul Cézanne, *Jucătorii de cărți*.

Fig. 19 Paul Cézanne, *Jucătorii de cărți*.

3. Proiect: tablouri vivante, repuneri în scenă ale unor compoziții statice și dinamice reprezentative

a. Subiectul

Cum am putea înțelege în mod direct caracterul static sau dinamic al unei compoziții? Cel mai simplu ar fi să le simțim „pe propria piele“! Să ne costumăm simplu în personaje și să ne așezăm alături de colegi în poziții ale unor personaje de compoziție statică, apoi dinamică.

b. Sursele de inspirație, alegerea compozițiilor statice și dinamice

Maeștrii Renașterii (sec. XV–XVI) au creat compoziții statice închise, stabile. Artiștii din epoca barocă (sec. XVII) sunt faimoși pentru dinamismul accentuat și pentru tensiunea deosebită a compozițiilor. Se vor consulta albume de artă renascentistă și barocă, alegându-se împreună cu profesorul două lucrări reprezentative care pot fi repuse în scenă.

Exemple de compoziții statice: Jan Vermeer, *Atelierul pictorului (Fig. 21)*; Paul Cézanne, *Jucătorii de cărți (Fig. 18)*.

Exemple de compoziții dinamice: Michelangelo Caravaggio, *Bunavestire (Fig. 17)*; Tiziano, *Schimbarea la față (Fig. 23)*.

c. Recrearea costumelor

Se vor utiliza bucăți de material (pânză, mătase etc.) simple, în culori și texturi cât mai apropiate de lucrarea originală. Se recomandă alegerea a 2-3 elevi scenografi, care vor realiza drapajele și elementele de fundal. Fiecare elev care „joacă“ un personaj se va drapa cu una sau cu două culori, în funcție de personaj (varianta digitală).

d. Punerea în scenă a compozițiilor

Este necesară alegerea unui regizor al scenei. Personajele drapate se vor așeza în poziția observată pe lucrare, acordând atenție mișcării mâinilor, capului, înclinației trunchiului, bazinului, picioarelor, expresiei faciale.

Veți observa că în compozițiile statice personajele nu au dificultăți de așezare, unele stau chiar pe scaun. Însă în compozițiile dinamice, personajele sunt în pericol de a se dezechilibra și de a cădea, ceea ce face misiunea voastră destul de dificilă, dar și foarte amuzantă *(Fig. 16, 24)*. După jucarea acestor roluri, puteți spune cu siguranță că ați înțeles mult mai bine caracterul static sau dinamic în artă.

e. Lucrările finale: fotografierea scenei

Elevul desemnat drept fotograf va încadra și va fotografia compozițiile recreate. El va avea grijă să respecte încadrarea personajelor asemenea compozițiilor model. Va respecta unghiul de vedere al artistului și se va poziționa corect față de scena compusă.

Compozițiile foto rezultate pot fi păstrate în albumul clasei sau pot fi expuse în școală, într-o expoziție comună a claselor a VII-a.

f. Finalitatea proiectului: organizarea unui proiect-concurs online

Cu siguranță, pentru toți participanții, indiferent de rolul jucat, acest proiect a fost o experiență foarte plăcută. Aceste tablouri vivante pot fi prezentate și comunității, în cadrul unui festival sau al unui spectacol, în instituții precum muzee, palate sau case de cultură. Coordonați de cadrele didactice ale școlii, puteți crea un proiect-concurs online între școli, la nivel local, județean sau național, bazat pe martorii de proiect (fotografii cu punerea în scenă, filme cu procesul de realizare a scenelor), precum și imaginile intermediare și finale obținute *(Fig. 16, 18, 22, 24)*.

Fig. 20 Pregătirea tabloului vivant.

Fig. 21 Jan Vermeer, *Atelierul pictorului*.

Fig. 22 Tablou vivant compus după lucrarea lui Jan Vermeer, *Atelierul pictorului*.

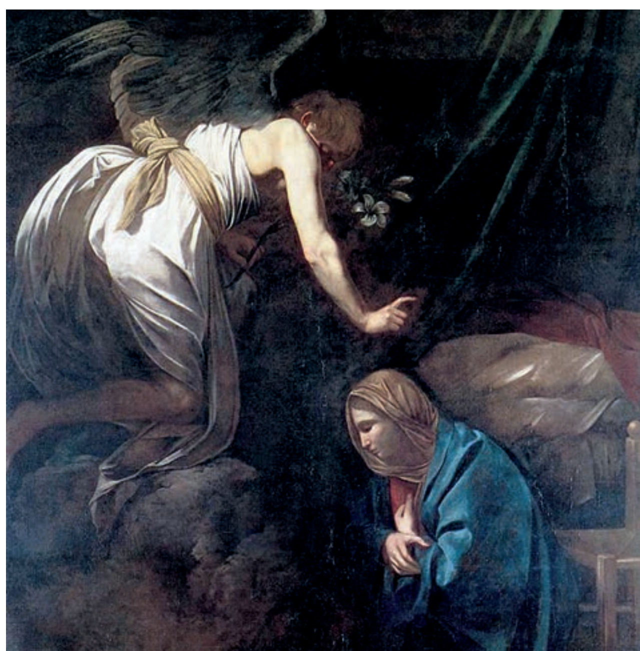

Fig. 23 Tiziano, *Schimbarea la față*.

Fig. 24 Tablou vivant compus după lucrarea lui Tiziano, *Schimbarea la față*.

Fig. 25 Lucrare executată de un elev.

Fig. 26 Lucrare executată de un elev.

Fig. 27 Lucrare executată de un elev.

4. Proiect: compoziție liberă cu motive inspirate din arta populară

a. Subiectul

Una dintre sursele de inspirație importante este arta tradițională, sau populară, pe care o putem regăsi în original într-un muzeu de artă populară, de etnografie, într-un muzeu al satului sau chiar mai aproape de noi, în lăzile de zestre ori în cuferele din casa bunicilor de la țară.

b. Sursele de inspirație

Primul pas pe care trebuie să-l facem în acest proiect este apropierea de obiectele de artă populară autentică. Fie că ați găsit o colecție de cămăși populare sau de scoarțe ori de vase de ceramică tradiționale, în casa bunicii, fie că faceți o excursie de documentare la muzeu, priviți cu atenție motivele decorative populare întâlnite. Unele motive par forme geometrice sau provenite din suprapuneri de forme geometrice, iar altele par a proveni din forme naturale care au fost geometrizate și simplificate *(Fig. 25, 26)* pentru a putea fi redate prin mijloacele artelor textile sau ale ceramicii.

c. Schițele de documentare

În excursia de documentare va trebui să aduceți cu voi neapărat caietul de schițe și un creion sau creioanele colorate, pentru a schița motivele populare observate și eventual gama cromatică în care au fost realizate *(Fig. 27)*. Aceste schițe vor fi baza compozițiilor finale ale proiectului de artă decorativă. Va fi utilă și o cameră foto sau video pentru captarea fidelă a imaginilor din excursie.

d. Studiul de motive decorative

Ajunși înapoi în clasă, la următoarea oră de educație plastică, veți reda în culoare, într-o tehnică la alegere, motivele decorative observate și schițate. Măriți motivele pe o pagină A3, încercând să le îmbogățiți cu elemente decorative, variind gama cromatică, încercând diverse tehnici: pată plată în tempera sau în culori acrilice, pată vibrată în acuarelă sau în pastel etc .

e. Lucrările finale

Pasul final al acestui proiect este elaborarea unei compoziții decorative pornind de la motivele care au fost deja studiate. Veți alege 1-3 motive decorative cu care veți lucra, compunând suprafața cu ajutorul principiilor învățate: repetiția, alternanța, simetria, asimetria, ritmul, echilibrul *(Fig. 27)*.

Programa școlară poate fi accesată la adresa: http://programe.ise.ro

ISBN: 978-606-94476-8-0
9 786069 447680
www.edituracorint.ro